

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОТЕРАПІЇ**

Кафедра клінічної психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

**Комунікативна толерантність як особистісна риса у осіб,
що захоплюються соціонікою**

Виконала:

студентка 2-го курсу групи ПМ - 205
спеціальності 053 Психологія
освітньо-професійна програма Клінічна
психологія

Македон Ольга Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник:

К.ПСИХОЛ.Н.
(наукова ступінь, вчене звання)

Карамушка Тарас Вікторович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Робота рекомендована до захисту
рішенням кафедри клінічної психології

Протокол № _____ від «_____» червня 2022р.

Зав. кафедри _____ д.психол.н.,с.н.с. Лисенко Ірина Павлівна
підпис (наукова ступінь, вчене звання ,прізвище, ім'я, по батькові)

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСОБИСТІСНОЇ РИСИ У ОСІБ, ЩО ЗАХОПЛЮЮТЬСЯ СОЦІОНІКОЮ	
1.1. Поняття особистості.....	5
1.2. Теорії особистості	8
1.3. Комунікативна толерантність	13
1.4. Захоплення соціонікою та його вплив на особистість	19
Висновки до Розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
2.1. Організація і проведення емпіричного дослідження.....	26
2.2. Психодіагностичні методики дослідження особистості	33
Висновки до Розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ОСІБ, ЩО ЗАХОПЛЮЮТЬСЯ СОЦІОНІКОЮ	
3.1. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів	42
3.2. Рекомендації щодо розвитку комунікативної толерантності	50
Висновки до Розділу 3	56
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	61
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що останнім часом помітно активувалася увага суспільства та дослідників до проблеми комунікативної толерантності.

Одним з найважливіших факторів формування особистості є спілкування. Без спілкування особистість не може розвиватися. По суті, це основа глибокої і самобутньої толерантності між людьми. Толерантність, сформована людиною, полегшує їй встановлення комунікативних стосунків з іншими, а позиція моральної компетентності в спілкуванні робить людину толерантною.

У той самий час, на сьогодні також спостерігається поширення захоплення різноманітними типологіями особистості та, водночас, відсутністю вивчення такого захоплення як явища та його впливу на особистість.

Дослідженням цих питань займалися, зокрема, такі вчені як А.Августінавічюте, Г.Асташова, Ф.Бацевич, В.Бойко, С.Братченко, Є.Волков, О.Клепцов, О.Матвієнко, І.Мостова, Л.Ніколаєва, R.Khoddam.

Об'єктом дослідження є комунікативна толерантність.

Предметом дослідження є комунікативна толерантність осіб, які захоплюються соціонікою.

Метою роботи є дослідити особистісні особливості (зокрема, комунікативну толерантність), у осіб які захоплюються соціонікою.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз наукової літератури, що стосується об'єкту та предмету дослідження.
2. Організувати та провести емпіричне дослідження.
3. Проаналізувати та проінтерпретувати отримані дані.

4. Розробити програму психологічної інтервенції та навести аналіз її ефективності.

Виходячи з поставлених завдань, обрано такі методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз наукової літератури з обраної тематики.

2. Психодіагностичне дослідження з застосуванням анамнестичної анкети та стандартизованих методик: СМОЛ, 5 PFQ - «Велика п'ятірка», «Методика діагностики комунікативної толерантності» Бойка.

3. Математико-статистичний аналіз.

4. Психологічна інтервенція.

Характеристика вибірки: кількість учасників – 60 осіб, розділених на 2 групи (основну і контрольну) по 30 осіб. До основної групи відбиралися люди, що визначали себе як ті, хто захоплюється соціонікою більше одного року. До контрольної групи увійшли люди, які не відносили себе до тих, що захоплюються типологіями особистості. Соціально-демографічні характеристики вибірки: вік – від 18 років, мешканці м.Києва, максимально рівномірний розподіл за фактором статі.

Теоретична значущість роботи полягає у можливості встановлення кореляційного зв'язку між комунікативною толерантністю та базовими рисами (факторами) особистості, які вимірюються авторитетними та надійними методиками психодіагностики, а також у дослідженні можливого зв'язку між наявністю чи відсутністю досвіду захоплення соціонікою та ступенем вираженості певних рис (факторів) особистості, зокрема, комунікативної толерантності.

Практична значущість роботи виявляється у можливості застосування рекомендацій для підвищення рівня комунікативної толерантності, запропонованих у цій роботі, у практичній роботі психолога.

Структура роботи визначається логікою дослідження, що складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСОБИСТІСНОЇ РИСИ У ОСІБ, ЩО ЗАХОПЛЮЮТЬСЯ СОЦІОНІКОЮ

1.1. Поняття особистості

Вивчення особистості є одним з найважливіших напрямків дослідження в психології. Поняття «особистість» широко використовується в різних суспільно-гуманітарних дисциплінах, і в межах кожної дисципліни термін має свої семантичні характеристики. Спробуємо зрозуміти, що означає особистість у психології. Можна почати з порівняння понять «людина», «індивід», «особа», «особистість», «індивідуальність».

У більшості вітчизняних джерел співвідношення цих понять представлено наступним чином, як це представлено на таблиці нижче:

Таблиця 1.1

Співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «особистість», «індивідуальність»

Людина	Особлива розумна істота, що має принципові відмінності від усіх інших живих істот; вид живих істот, що посідає певне місце в сукупності живих організмів
Індивід	Одиничний представник роду, що стоїть у ряду таких понять: рід — вид — індивід
Особа	Суб'єкт та об'єкт соціальних стосунків; зосередження всіх якостей людини
Особистість	Людська особа, що усвідомлює свої якості, свою унікальність, свої вади та переваги
Індивідуальність	Особистість, яка внаслідок усвідомлення своєї неповторності розуміє, що дещо в цьому житті може зробити лише вона, і прагне це реалізувати

Особистість як об'єкт пізнання цікавить як психологію, так і інші науки, що вивчають людину. Тому має сенс уточнити уявлення про особистість, що склалися у цих дисциплінах, що межують з психологією.

Особистість у філософії постає як сукупність всіх суспільних відносин. Проблема особистості філософії – проблема місця, займаного особистістю у суспільстві.

Особистість у соціології – це стійка система соціально значущих рис, які характеризують індивіда, це продукт суспільного розвитку та включення індивіда до системи соціальних відносин у вигляді діяльності та спілкування.

У психології особистість вивчається різними галузями психологічної науки. Це обумовлено багатоплановістю проявів особистості, суперечливістю, а часом і загадковістю людської поведінки. [18]

Серед сучасних вчених, які досліджують феномен особистості і, відповідно, наукові роботи яких було досліджено у рамках написання цієї роботи, слід виділити Л.Х'єлла та Д. Зіглера [24], С.Мадді [13], Р. Фрейджера та Д. Фейдімена [23], D. Cervone D. та L.A. Pervin [26], D. P. Schultz та S. E. Schultz [27].

Найбільш прицільно і детально особистість вивчається у рамках персонології, основна мета якої - пояснити з наукових позицій феномен і поведінку особистості.

«Сучасна психологія особистості, будучи науковою дисципліною, трансформує уможлядні роздуми про природу людини у концепції, які можуть бути підтвержені експериментально, а не покладаючись на інтуїцію, фольклор або здоровий глузд.» [24]

Генрі Мюррей, який вважається батьком персонології, взяв за основу структурну модель З.Фрейда. Він запропонував розглядати інстинкти, що містяться в Ід, не тільки як такі, що конфронтують з соціокультурними нормами, але і як соціально-прийнятні глибинні сили в особистості. У Его М.

Мюрреєм були виділені такі когнітивні процеси, як раціональне мислення і точне сприйняття. Супер-его, на його думку, містить не тільки інтроєкти батьківських постатей, що формуються в дитинстві, але й культурні норми і канони, що інтроєкуються протягом усього життя, а також інтроєкти інших людей, значущих для людини [34].

В свою чергу, інший представник персонології, С. Мадді, пропонує оригінальні визначення терміну «особистість» та, відповідно, підхід до класифікації теорій особистості.

«Особистість – це конкретна сукупність характеристик та прагнень, які зумовлюють ті загальні та індивідуальні особливості проявів поведінки (думок, почуттів та дій), що є стійкими у часі і можуть або не можуть бути пояснені лише через аналіз соціальних та фізіологічних факторів, які впливають на актуальну ситуацію функціонування людини»[13].

Також він пропонує три інтегральні парадигми персонології: парадигму порівняльного аналізу, парадигму «ядерної особистості» та парадигму «периферичної особистості». У цих парадигмах С. Мадді пропонує, відповідно, три інтегральні моделі особистості: модель конфлікту, модель самореалізації та модель узгодженості [13]

Визначний вклад до розвитку персонології зробили науковці В.А. Петровський та О.Б. Старовойтенко, які зазначили, що при дослідженні особистості варто звертатися до інтегрального теоретичного контексту, завдяки якому особистісний феномен може постати у відносній повноті своїх зв'язків, характеристик та потенціалів, що збільшує можливість інтерпретації та практичного застосування отриманих результатів з позиції визначення її місця в картині цілісної особистості, в її житті, а також у єдиному просторі психологічного знання. [17]

Взаємодія суспільства і природи стала підставою для створення моделі особистості як біосоціокультурного феномену. Такий підхід було запропоновано культурологом, соціальним антропологом М.С.Каганом, і наразі його поділяє сучасна персонологія. [10]

У сучасному світі персонологія зазнає все більшого впливу з боку генетики, епігенетики, біохімії та нейронаук. Зазначені науки дають не лише теоретичне пояснення біологічної складової особистості, але й пропонують інструментарій, за допомогою якого можна здійснити емпіричну перевірку гіпотез, що стосуються спадковості та індивідуальних відмінностей. [24]

1.2. Теорії особистості

Популярною є думка, що теорія - це щось дуже розпливчате, абстрактне і, навіть, спекулятивне. [29]

Дійсно, теорія без дослідницьких доказів на її підтримку безсила. Однак дослідницькі дані може бути безглуздими, якщо не будуть організовані у якусь пояснювальну структуру або контекст. Теорія забезпечує структуру для опису емпіричних даних у змістовний спосіб. Теорію можна вважати своєрідною картою, яка представляє і пояснює всі дані в їх взаємозв'язку. Вона упорядковує дані, укладаючи їх у змістовний шаблон.

Теорії - це набори принципів, які використовуються для пояснення певного класу явищ, у нашому випадку, досвіду та поведінки особистості. Дослідники повинні мати можливість збирати дані за допомогою визначених надійних методів дослідження, щоб визначити, які аспекти теорії слід прийняти або відхилити.

Теорії особистості повинні бути в змозі прояснити та пояснити дані особистості та організувати їх у цілісну структуру. Теорії також повинні допомогти нам зрозуміти і передбачити поведінку. Ті теорії, які можна

перевірити емпіричним шляхом і які здатні пояснити, зрозуміти та передбачити поведінку, потім можуть бути застосовані, щоб допомогти людям зрозуміти себе, оточуючих, підвищити якість життя.

Основні питання, на які може відповісти теорія особистості:

- Запитання людства: хто ми?

— Ми відповідальні за своє життя? Свобода волі проти детермінізму.

– У чому перевага перед нами? Це наша природа чи результат виховання?

- Чи впливає на нас дитинство?

– Людська природа унікальна чи універсальна?

- Сенс життя: щастя чи успіх?

Тобто теорії особистості — це ретельно перевірені висновки або припущення про те, хто такі люди, як вони поведуться, чому вони це роблять і нічого більше. [32]

Перші теорії особистості виникли на рубежі XIX-XX століть, пов'язуючи теорію несвідомого Зигмунда Фрейда з концепцією «потoku свідомості» Вільяма Джеймса. Ці дві теорії забезпечують дослідження найважливіших сфер особистості — «Психології свідомості» та «Психології несвідомого». Термін «теорія особистості» першим використав Курт Левін у своїй книзі «Динамічна теорія особистості» [33]. Першою книгою серії була «Теорія особистості» К. С. Холла та Г. Ліндсі (1957). [29]

Теорія особистості повинна відповідати кільком критеріям, щоб відкрити можливість не тільки пояснити поведінку людини, але й мати передбачувану валідність, що дозволяє передбачити поведінку та виявити риси, що характеризують розвиток особистості. Теорія повинна включати основні поняття, необхідні для всебічного висвітлення функціонування особистості. Тому Л. Хелл і Д. Зіглер у своєму підручнику «Теорія особистості» рекомендують розглядати такі складові теорії особистості:

- Структура особистості (включаючи типологію);
- Мотивація (основні тенденції);
- Розвиток особистості (етапи або природні етапи);
- Психопатологія (пояснення причини захворювання);
- психічне здоров'я (критерії оцінки);
- Здатність змінити особистість за допомогою терапії. [24]

У своїй книзі «Порівняльний аналіз теорії особистості» С. Мадді виділив такі компоненти: ядро особистості, яке включає основні тенденції та ключові характеристики ядра; розвиток особистості, що є базовим поняттям стадій розвитку; периферія індивіда, який розділяє індивіда. Типологія ділиться на набір ознак, або спирається на інші теорії. Крім того, автори аналізують такі компоненти, як система кодування даних або набір правил спостереження, тобто ілюструють те, що потрібно пояснити. [13]

Для того, щоб оцінити теорію, необхідно розробити систему формальних ознак, які визначають, наскільки добре теорія може описати і пояснити те, що вивчається. Л. Хелл і Д. Зіглер розробили такі критерії оцінки теорій особистості:

- Верифікація (відкритість верифікації);
- евристична цінність (мотивація до нових досліджень);
- Внутрішня узгодженість;
- Економіка (без додаткового теоретичного багажу);
- Охоплення (різноманітність поведінкових явищ);
- Функціональне значення (здатність розуміти повсякденну поведінку).

С. Мадді пропонує такі критерії формальної адекватності теорії особистості, згідно з якими вона має бути: значущим (нетривіальним), валідним (що дозволяє визначити значення понять, що мають відношення до вимірювальних операцій), економічним (не надмірним), точний (принаймні неявно та метафорично), стимулюючий (сприяння дослідженням у цій галузі)

та емпірично доведений (включаючи систематичну емпіричну перевірку прогнозів, заснованих на теорії). [13]

Серед різноманітних систематизацій теорії особистості найбільш поширеними є такі класифікації:

Таблиця 1.2

Базові уявлення про особистість у класичних підходах психології

№	Підхід	Визначення особистості	Структура особистості
1	Психодинамічний (З.Фройд)	Сексуальні та агресивні мотиваційні системи та механізми захисту.	Співвідношення індивідуальних якостей, бар'єрів (прикладів) і захисних механізмів, кожна особистість унікальна
2	Аналітичний (К.Г.Юнг)	Набір вроджених і реалізованих прототипів	Архетипні особистісні якості особистості оригінальності, несвідомі та свідомі особистісні шматки та співвідношення особистих екстравертних чи інтровертних установок
3	Гуманістичний (А.Маслоу, К.Роджерс)	Внутрішній світ людського «Я» як результат самореалізації	Індивідуальне співвідношення реального «я» до ідеального «я», а також індивідуальні потреби та рівні розвитку самоактуалізації
4	Когнітивний (Дж.Келлі)	Організована система особистісних конструкцій, в якій обробляється (сприймається та інтерпретується) особистий досвід	Окрема унікальна ієрархія конструкцій
5	Поведінковий (Б.Ф.Скіннер)	Соціальні навички та системи умовності, з одного боку, і системи внутрішніх факторів, з іншого: самоефективність, суб'єктивна важливість і доступність - з іншого боку	Складна ієрархія реакцій або соціальних навичок, у якій домінують внутрішні бар'єри для самоефективності, суб'єктивне значення та вплив

Продовження таблиці 1.2

6	Діяльнісний (С.Л.Рубінштейн, А.Н.Леонтьєв)	Свідомий суб'єкт, який займає певну позицію в суспільстві і відіграє корисну для суспільства соціальну роль	Складні організаційні ієрархії індивідуальних якостей, бар'єрів (спрямованість, здібності, характер, самоконтроль) та системного існування якостей особистості
7	Диспозиціональний (Г.Олпорт, Р.Кеттелл, Г.Айзенк)	Складна система формально динамічних якостей (темпераментів), рис і за своєю суттю соціально зумовлених якостей	Організована ієрархія якостей, визначених біологією індивіда, які є частиною певних стосунків, формують певні типи темпераментів і рис і становлять за своєю природою значущий набір якостей

На базі цієї класифікації деякими науковцями було запропоновано власні її варіанти [27], [30].

Більшість існуючих теорій особистості можуть бути віднесені або до структурних, або до функціональних моделей.

Ознакою структурних моделей є наявність певної структури особистості, так і визначених взаємозв'язків між структурними компонентами. Такі зв'язки можуть бути динамічними (класичний психоаналіз, транзактний аналіз, психосинтез). У такому розрізі, функціонування особистості розглядається як таке, що обумовлене взаємовідносинами між структурними елементами (наприклад, взаємодія Его, Ід та Супер-его у психоаналізі).

В інших теоріях особистості структурні елементи розглядаються як відносно незалежні параметри (моделі особистості авторства Р.Кеттелла, Г.Айзенка або «Великої П'ятірки», К. К. Платонова, В. С. Мерліна). Ступінь вираженості цих параметрів визначає унікальні особистісні особливості людини або її приналежність до того чи іншого типу.

Перший варіант моделей є теоретичною базою для практичної роботи у терапії. Другий – використовують як основу під час конструювання багатофакторних особистісних опитувальників.

Що стосується функціональних моделей, то вони характеризуються наявністю певної центральної функціональної якості, яка обумовлює скерованість життя людини та (або) динаміку її особистісного розвитку (наприклад, сукупність мотивів особистості). Прикладом функціональних моделей є моделі, розроблені у гуманістичній психології та психоаналізі (А.Маслоу, К.Роджерс, К.Хорні, Е.Фромм, Е.Еріксон тощо).

Системний підхід у дослідженні феномену особистості виходить з теорії систем. У формі аналізу відбувається розділення цілого на підсистеми, компоненти та елементи, у формі синтезу – їх інтеграція. Аналіз використовують на етапі проектування та конструювання системи, синтез – під час побудови абстрактних моделей опису системних об'єктів. До складу системи входять ознаки, що характеризують її структуру, якості та поведінку.

Системність є ключовою характеристикою особистості. Особистісні якості є складно організованими, динамічними системами у сукупності взаємопов'язаних, взаємообумовлених, але окремих компонентів, які безпосередньо співвідносяться з системою, будучи її складовою частиною. Прикладами авторів, що пропонують теоретичні розробки у системному підході, є В.Г. Афанасьєв, І.В. Блауберг, Дж. Г. Гуд, В.В. Краєвський, В.М. Садовський, Г.П. Щедровицький, Е.Г. Юдін. [11]

Таким чином, феномен особистості вивчається сучасними науковцями у різних площинах, що вочевидь, відповідає його складній комплексній природі.

1.3. Комунікативна толерантність

У перекладі з латинської мови «толерантність» означає терпимість, терпимість, поблажливість до когось або чогось.

Комунікативна толерантність — це характеристика ставлення індивіда до людини, що свідчить про рівень толерантності до неприємного чи неприйняттого, на її думку, психічного стану, якостей і поведінки партнера.

Комунікативна толерантність є однією з найважливіших і інформативних характеристик людини. За своєю природою він досить складний. Він відображає особливості освітньої культури та особистісного зростання, обміну досвідом, цінностями, потребами, інтересами, установками, характером, темпераментом, звичками, мисленням і, звісно, поведінковими стереотипами. [3]

Цю характеристику людини називають стрижневою, оскільки вона значною мірою визначає її життєвий шлях і діяльність – найближче оточення та ситуації на роботі, розвиток кар'єри та професійні обов'язки. Це систематична риса, яка включає багато інших рис особистості, насамперед мораль, характер та інтелект. Таким чином, комунікативні ознаки толерантності можуть свідчити про психічне здоров'я, внутрішню гармонію чи розбрат, самоконтроль і самокорекції, які так необхідні в будь-якій діяльності. Повсякденне та професійне ділове спілкування демонструє різноманітні прояви комунікативної толерантності: хтось дуже толерантний до інших, хтось вміє приховувати ворожість по відношенню до партнерів, а хтось вміє переконати себе не помічати в інших неприємних якостей. У результаті значно знижується комунікативна толерантність: характеристики інших, які призводять до часткового, великого або повного осуду, заохочення або відкидання.

Ступінь толерантності індивіда в основному виявляється в специфічності його емоційної реакції на подразники навколишнього середовища, яка часто різна: висока толерантність сприяє придушенню негативних розрядів, а низька толерантність пов'язана з плавним вивільненням негативних розрядів [7].

Динаміку комунікативної толерантності часто можна спостерігати на професійних заходах. Наприклад, молодий вчитель може виявляти низьку толерантність до певних типів неуспішних і недисциплінованих учнів на початку своєї кар'єри, але толерантність зростає з віком. Можлива і зворотна залежність — зі збільшенням стажу збільшується стимул до поведінки учня чи співробітника. Варіативність комунікативної толерантності проявляється, коли періоди толерантності змінюються моментами провокації, і навпаки, що визначає рівень комунікативної толерантності особистості?

Механізм формування та реалізації комунікативної толерантності пов'язаний з психологією емоційного відображення індивідуальних відмінностей.

Кожна людина свідомо чи підсвідомо реагує на те, що вона і її партнер відрізняються за певними сферами самовираження. Звичайно, і ваші, і партнерські враження суб'єктивні, але це драма емоційного сприйняття: деякі відмінності здаються неприємними, а тому засуджуються: або дратівливими, або зовсім неприйнятними. Негативні оцінки партнерів можуть бути викликані другорядними і важливими особистісними характеристиками спільної діяльності, а каталізаторами цього досвіду можуть бути складні обставини спільної діяльності, думки інших і роки, проведені разом. Всі ми знаємо, що навіть невеликі недоліки чоловіка, друга чи колеги з часом можуть посилюватися. [14]

Погляди аналітиків на зв'язок толерантності з комунікативним процесом, її функції та існуючі визначення терміну «комунікативна толерантність» є основою для розгляду структури та визначення компонентів комунікативної толерантності.

Під структурою комунікативної толерантності ми дізнаємося про структуру та внутрішню організацію системи як єдності стійких зв'язків між її елементами та закономірності цих відносин. В. Бойко запропонував одну з

найбільш детальних моделей структури комунікативної толерантності. Вчений виділив десять підструктур, які, на його думку, визначають комунікаційну толерантність. [5]

- Ціннісна орієнтація - основні світоглядні переконання конкретного індивіда, його далекі життєві та найближчі плани, потреби, захоплення;
- інтелект - індивідуальні закономірності, види, стилі психічної діяльності;
- естетичні - деталі сприйняття людиною краси і потворності, духу і емоцій, смішного і сумного;
- Етика - духовний, моральний кодекс, якого дотримуються люди;
- Сенсорні - характеристики сенсорного сприйняття світу на рівнях слуху, зору, смаку, нюху, дотику та моторних почуттів.

У структурі комунікативної толерантності Л.Ніколаєва надає субструктуру на зразок ідентичності та розділяє компоненти на три домени: біопсихофізіологічний, набутий, змістовний. [21] Сфера біопсихофізіології включає особистість, емоції, інтелект і сенсорні компоненти. Набуте поле поєднує в собі характеристики та якості, вироблені під впливом соціальних факторів, але не виключає впливу біологічно детермінованих атрибутів. Сфера смислотворення включає такі компоненти: етичний, естетичний та ціннісний. Великий внесок у дослідження структури комунікативної толерантності зробили наукові роботи Г. Асташової. [1]

Вчена вважає, що комунікативна толерантність є проявом толерантності особистості в цілому, а в структурі цього явища виділяють такі компоненти: пізнання, емоція, активність.

До когнітивних компонентів належать поняття толерантності, розуміння сенсу толерантного спілкування та його відношення до моральних норм: знайомі стандарти, що відображають характер розумової діяльності, особистості, сприйняття дійсності, визнання труднощів, планів, рішень.

Афективний компонент представлений умовно-інваріантним ставленням індивіда до об'єкта, розвитком толерантної взаємодії з об'єктом. Компоненти діяльності включають цю соціальну поведінкову схильність, засновану на співпраці, визнанні та комунікативних навичках.

Особливу увагу Г. Асташова приділяє активному компоненту, рахуючи, що будь-яка реальність влаштована у смисловий ряд, у концепції життя, у діяльності того чи іншого суб'єкта. Подібний підхід до дослідження толерантності використовував С. Братченко, який описав складні психічні процеси та явища за допомогою трьох компонентів: емоції, пізнання та поведінки. Однак він також рекомендує включити ще один умовний «інгредієнт толерантності» - вербальний. Порівняно з когнітивним компонентом, який передбачає реальні зміни сприйняття, мислення, мовний компонент обмежується «компонентом знань» — поверхневим і простим показником толерантності. Це свідчить про результат знайомства людини з поняттям толерантності та її вміння про це говорити, а не про поточне ставлення до цього питання. [6]

Виходячи з діяльнісного підходу О. Клепцова, структура толерантності розглядається як сукупність таких компонентів: пізнання (прийняття і часткове розуміння того, що відбувається, терпіння, спроба стримати, контроль); мотивація та цінність (розуміння світогляду як власна цінність для добробуту); конативність (терпіння, переконання, проповідь, символи, маніпуляції, інтерпретація, попередження) та емоційна воля (механізми особ розвинені до певної міри: стриманість, запалення, рівновага, емоційна стабільність, самоконтроль).[12]

У механізмі комунікаційної толерантності вирішальну роль відіграє сумісність або несумісність партнерів — інтелекту і інтелекту, характеру і характеру, звички і звички, темпераменту і темпераменту. Іншими словами,

партнери порівнюють та оцінюють якості та стани один одного на рівні індивідуальних підструктур особистості.

Комунікативна толерантність виникає, коли людина або не бачить особливих відмінностей між підструктурою своєї особистості та особистостями свого партнера, або не відчуває негативних почуттів щодо цих відмінностей.

Чим менше неприємних і неприйнятних відмінностей людина знаходить в інших, тим вище її комунікативна толерантність і тим менше шансів, що вона засуджує особистість іншої людини або дратує її унікальні риси. Толерантність зростає, якщо ми навчимося двом речам: по-перше, долати або усувати негативні враження від розбіжностей між вами та вашим партнером; по-друге, усувати ситуації, які викликають або посилюють ці відмінності.

Толерантність сприймається іншими як позитивний прояв особистості.

Люди, які дуже соціальні, мають збалансовані, передбачувані стосунки зі своїм партнером і сумісні з дуже різними людьми. Завдяки цим перевагам створюється психологічно комфортне середовище для спільної діяльності, досягаються ефекти синергії (задоволення взаємодією лише на рівні співпраці). Поговоріть з людиною, яка прощає, і вам буде комфортно. Відсутність або низький рівень комунікативної толерантності пояснюється негативною реакцією особистості на відмінності в її особистісній базовій структурі та особистості партнера.

Чим явніше і нетерпиміше людина ставиться до негативних емоцій від унікальності іншої людини, тим важче для неї виявити прихильність до свого партнера, прийняти все або частину того, що він має сказати, і придушити невдоволення ним. Людина зі зниженою толерантністю до спілкування є джерелом негативної емоційної енергії, яку він передає своїм співрозмовникам.

Норми поведінки, прийняті цими соціальними середовищами, також відображаються в толерантності людей один до одного у сферах релігії, звичаїв, почуттів. Можна сказати, що основою толерантності є те, що кожен має право на самовираження та особисту свободу. Це людські почуття, що виражаються в позитивному ставленні людей до чогось, а не в установах, що порушують мораль і загальні принципи. Термін вживається останнім часом, спробуємо розібратися в понятті більш детально.

Толерантність включає такі людські якості: симпатію і толерантність; прощення і милосердя; сприйняття ближніх і всіх їхніх вин; повагу до прав і свобод людини; готовність до співпраці; підтримка партнерства та рівноправності людей.

За сферою діяльності толерантність поділяється на такі категорії: політична; викладацька; медична; наукова; адміністративна тощо. [16]

1.4. Захоплення соціонікою та його вплив на особистість

Соціоніка — це концепція на стику психології та соціології, розроблена у 1970-х роках радянською вченою Аушрою Августінавічюте в галузі литовської економіки та соціології (економічної соціології) на основі «Типології особистості» Карла Юнга. Августінавічюте та її наступники виділили 16 типів особистості та припустили певні характеристики особистості та поведінки кожного типу, а також моделі взаємовідносин між цими типами.

За Августінавічюте, соціоніка — це наука про «суспільство, соціальну структуру суспільства, різні типи інформаційного обміну та різні форми взаємозв'язків між ними, структуру та функції моделей інформаційного метаболізму». Соціоніка вважається «стійким типом людського мислення та поведінки» «обміну інформацією між людьми та зовнішнім світом» і «типами

ментальних інформаційних систем (люди, групи, раси, нації) та їх взаємодії».
[2]

В англomовному науковому співтоваристві соціоніка є міждисциплінарною сферою вивчення між соціологією, інформатикою та штучним інтелектом. Метою такого дослідження є аналіз поведінки штучних соціальних систем.

Основні положення соціоніки:

1. Свідомість людини вважається інформаційною системою, розділеною на 8 підсистем, що відображають певний аспект світу або функцію інформаційного обміну: інтуїція, почуття, логіка та етика, розглядаючи екстраверсію чи інтроверсію.

2. Концепція ієрархічного дискретного розташування функцій та їх диференціація у свідомому та підсвідомому – від найбільш розвинених і диференційованих до найменш розвинутих, на відміну від схематизації класифікації якостей К. Г. Юнга.

3. На кожному рівні (свідомому та підсвідомому) проранжувати за ступенем диференціації двох пар функцій. Пара містить раціональну функцію - логіку або етику, і - ірраціональну - інтуїцію або почуття.

4. Розрізняють 16 тимів, або соціотипів, залежно від характеру сприйняття, обробки та випуску інформації залежно від поєднання 8 функцій.

5. Характер потреб, мотивація поведінки, поведінка людей (груп чи спільнот) керуються типом інформаційного обміну (ТІМ).

6. Кожен ТІМ характеризується особливістю сприйняття якогось аспекту навколишнього світу, накладеного на освітній і культурний контекст тієї епохи.

7. Психоінформаційні взаємодії 16 соціотипів характеризуються 16 відносинами: від повністю сумісно-бінарних до конфліктних.

8. 16 ТІМ складають суспільство, розділене на 4 (психологічно стійкі) чотири ТІМ-квадри.

9. Крім симетричних відносин (однакове ставлення один до одного – їх дванадцять), існують також асиметричні (відносини, які вказують в одному напрямку – соціальний порядок (де одна команда виступає в якості клієнта, а інша як субпідрядник) і контроль (Один із соціотипів виступає в ролі контролера, відносини в суспільстві утворюють кільця соціального прогресу, на індивідуальному рівні – вплив на поведінку отипу – боротьба, стрес, заспокоєння тощо. Чотири квадри – це пов'язані між собою двома кільцями суспільного прогресу - Еволюцією і Корекцією. Оскільки квадри об'єднані єдиною концепцією світогляду і цінностей, вона відіграє важливу роль.

10. Квадра поділяється на дві пари, кожна з яких включає ТІМ, найбільш доповнюваний за своєю природою — подвійну двійку.

У рамках соціоніки прописується кожен тип ментальної моделі. Таким чином, соціонічний підхід до інформаційного моделювання дозволяє створювати моделі для опису поведінки великих і малих груп, груп, етнічних груп, їх взаємодії. Моделювання на основі теорії категорій і систем - дозволяє диференціювати соціоніку від гуманітарних наук. Соціоніка пов'язана як з гуманітарними, так і з точними природничими науками. Як і математика, вона виражає чіткі структури та ментальні категорії. Перехід експериментальних гуманітарних досліджень до точного визначення концептуальних засобів буде застосовано більше у випадку використання соціологічного аналізу даних. Соціонічні методи мають широкий спектр застосування і можуть використовуватися як аналітичні інструменти в різних наукових дисциплінах.

Євген Волков, кандидат філософських наук, назвав соціоніку псевдонауковою міфологічною технікою в психології.

У підручнику «Основи політичної психології» кандидат політичних наук Д. В. Ольшанський згадує соціоніку як одне з оригінальних припущень щодо психологічної типології історичних постатей. [15]

На думку кандидата філософських наук Є. Плетухіної, головною відмінністю соціоніки від фундаментальних засад психології є її твердження про те, що вроджені властивості людини неможливо змінити. На думку Плетухіна, слабкістю соціоніки є відсутність єдиної методики визначення типів особистості, проте вона рекомендує використовувати соціонічний підхід у вихованні дітей.

Соціологи Ю. Г. Волков та І. В. Мостова розглядають соціоніку у власних підручниках з соціології, характеризуючи її як «нову сукупність знань». [8]

Соціоніка дає можливість людині повною мірою відчутти себе, отримавши знання про власний тип особистості.

Людина з її допомогою може дізнатися про здібності, силу і слабкість, властиві їй. Відкривши собі характеризуючий тип, можна визначитися з вибором заняття, роботою та колом спілкування.

Кожен індивід може дізнатися свій соціонічний тип. Грунтуючись на даній характеристиці, людина може приймати рішення та робити вибір більш свідомо.

Соціоніка перебуває у тісному взаємозв'язку з соціологією, психологією та інформатикою. Даній дисципліні притаманний прикладний характер, через що вона може застосовуватися в широких галузях практичної діяльності. Ця наука добре зарекомендувала себе у сфері кадрового підбору, мовознавства, навчання, суспільно-політичної діяльності та інших галузях.

Щоб створити тест з визначення типу особистості, вченими було проведено безліч досліджень. Типологія побудована на основі визначення інтуїції, почуттів, сприйняття та мислення особистості.

Визначення типу людини на основі соціоніки дозволяє цілеспрямовано впливати на її особистість, з метою приведення її до внутрішнього позитивного балансу та інтенсифікації розвитку. Фахівець із соціоніки, володіючи відповідними знаннями та технологією, здатний привести людину до позитивної взаємодії у суспільстві та підвищити якість її професійної діяльності.

Процес розвитку особистості у соціоніці обумовлений тим, що інформаційна структура людини незмінна протягом життя, але соціонічні функції змінюються, завдяки отриманню нової інформації, цим безпосередньо впливаючи на індивідуума. Існує два погляди на розвиток особистості:

- Соціонічні функції наповнюються інформацією поступово, у рівних пропорціях щодо одне одного протягом усього життєвого шляху.
- Різні етапи життя нерівномірно збагачують соціонічні функції, розвиваючи у певний період певний блок.

Незалежно від вікової категорії мотиви людини визначатимуться під впливом способу мислення, способу світосприйняття. Виходячи з цього, індивід проявляє інтерес до конкретної сфери життя, вирішуючи виникаючі проблеми відповідно до своїх індивідуальних можливостей.

Соціонічні функції включаються в роботу при формуванні особистості та її розвитку поступово. Інформація, що засвоюється людиною, накопичується повсюдно, у всіх функціях, проте особистість розвивається активніше в залежності від певного життєвого етапу.

Беручи участь у особистісному розвитку, соціоніка дозволяє сформувати високий рівень ефективності діяльності, найбільш підходящої конкретній людині, мінімізувати наслідки проблем людського фактора.

Розвиток різноманітних здібностей та напрямів інтересів особистості, проведене соціонічними методами, сприяє формуванню конкретно певних життєвих позицій та стимулює до подальшого розвитку індивідуума. Це дає

можливість чітко формулювати бажані цілі та координувати дії для їх досягнення відповідно до своїх можливостей, враховуючи при цьому характерний тип властивий даній особистості.

Висновки до Розділу 1

1) Особистість — біосоціокультурний феномен, що поєднує в собі спільні риси й індивідуальні відмінності всіх представників людського роду.

2) Особистість є одночасно і об'єктом пізнання, і суб'єктом пізнання, що визначає особливості дослідження особистості.

3) Особистість — це цілісне динамічне системне утворення, алгоритм низки соціально значущих якостей, поведінки та поведінки людини, що формують і визначають її світогляд, поведінку та діяльність у житті. Деякі риси особистості є стабільними і генетично обумовленими, а інші є динамічними і змінюються під впливом середовища.

4) Характеристики особистості проявляються в її поведінці та взаєминах з оточуючими, тому можуть бути емпірично досліджені за допомогою різних психодіагностичних методів і методик.

5) Єдиного визначення «особистість», яке інтегрує всю глибину досліджуваного явища, не існує. Це пояснюється допарадигмічним характером психології як науки. Замість того, щоб намагатися дати загальне визначення, зосередьтеся на тому, що конкретний дослідник (вчений) розуміє про явище, яке вивчається, і для чого воно має бути призначене.

6) Сучасна теорія особистості повинна не тільки включати якусь структурну модель, засновану на результатах нейронауки та природознавства, але й враховувати вплив особистого життєвого досвіду в історико-культурному контексті, досвід взаємодії з навколишнім середовищем, а також враховувати сенс людського існування і основне існування змісту.

7) Комунікативна толерантність — це характеристика ставлення індивіда до людини, що свідчить про рівень толерантності до неприємного чи неприйняттого, на її думку, психічного стану, якостей і поведінки партнера.

8) Комунікативна толерантність є однією з найважливіших і інформативних характеристик людини. За своєю природою вона є досить складною і відображає особливості освітньої культури та особистісного зростання, обміну досвідом, цінностями, потребами, інтересами, установками, характером, темпераментом, звичками, мисленням і, звісно, поведінковими стереотипами.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Організація і проведення емпіричного дослідження

Нами були поставлені такі завдання щодо зазначеного емпіричного дослідження:

1. Організувати та провести емпіричне дослідження «Особистісні особливості, зокрема, особливості комунікативної толерантності, у осіб, що захоплюються соціонікою».

2. Проаналізувати та проінтерпретувати отримані результати емпіричного дослідження; виявити конкретні особистісні особливості, зокрема, особливості комунікативної толерантності, у осіб, що захоплюються соціонікою, у порівнянні з контрольною групою.

У дослідженні було використано такі інструменти:

1. Анамнестична анкета (див. Додаток А), що включала у себе контактні дані учасників дослідження, їхні соціально-демографічні характеристики та окремо запитання для основної групи щодо загальної тривалості особистого досвіду у області соціоніки у роках.

2. Скорочений Багатофакторний Опитувальник для дослідження Особистості (ділі пот тексту роботи – СМОЛ) авторства В.П.Зайцева [9].

3. Тест «П'ятифакторний опитувальник особистості - 5 PFQ», далі по тексту – 5 PFQ [25].

4. Методика діагностики комунікативної толерантності В.Бойка, надалі по тексту – методика Бойка. [[4]

Для обробки та аналізу даних було використано програми MS Excel та Jamovi.

Дизайн дослідження передбачав 2 групи учасників:

- основна, до якої входили учасники, які захоплюються соціонікою не менше ніж 1 рік;

- контрольна, до якої входили учасники, які не захоплюються соціонікою.

Дослідження проходило з 20.02.2022 до 20.05.2022 у форматі онлайн.

До участі у основній групі було запрошено учасників Телеграм-спільноти «Соціоніка у Києві» (більше 200 осіб), що захоплюються типологіями, переважно соціонікою.

Учасників контрольної групи було набрано через подання оголошень в Телеграм групах різної направленості, що не відносяться до соціоніки.

Посилання на анамнестичну анкету та посилання на тести було у вільному доступі безпосередньо у тексті оголошення.

Різниця у чисельності респондентів у обох групах була незначною (2 особи). Відбір до обох груп проводився за наступними ознаками:

- Вік від 18 років для учасників дослідження.
- Проживання у місті Києві (де існує можливість офлайн зустрічей та відвідування тематичних заходів, присвячених соціоніці, та висока вірогідність для ознайомлення з соціонікою).
- Співвідношення жінок та чоловіків мало бути приблизно рівномірним для обох груп (бажано - рівна представленість представників обох статей у кожній групі).

До основної групи відбиралися люди, що визначали себе як ті, хто захоплюється соціонікою більше одного року.

До контрольної групи увійшли люди, які не відносили себе до тих, що захоплюються типологіями особистості.

Бажаючим було запропоновано ознайомитися з Інформованою згодою та у разі відсутності заперечень до її умов заповнити анамнестичну анкету (обидва документи були представлені у вигляді Гугл Форми, посилання на яку отримував у особисті повідомлення кожен бажаючий, що відгукнувся на

запрошення взяти участь у дослідженні). У тексті Гугл Форми були також розміщені посилання на онлайн-версії методик на сайті <https://psytests.org/>.

Виключення учасників відбувалося за такими критеріями:

Таблиця 2.1

Інформація про виключених учасників дослідження

Підстава для виключення	Кількість осіб, основна група	Кількість осіб, контрольна група
Загальна кількість респондентів	37	39
Виключення за ознакою статі (для забезпечення рівного співвідношення кількості жінки\чоловіки)	4	-
Виключення для забезпечення рівного співвідношення кількості основна група\контрольна група	-	2
Некоректне або неповне заповнення Анкети та виконання тестів	3	7
Загальна кількість виключених респондентів	7	9
Кількість учасників, дані яких прийнято до подальшого аналізу	30	30

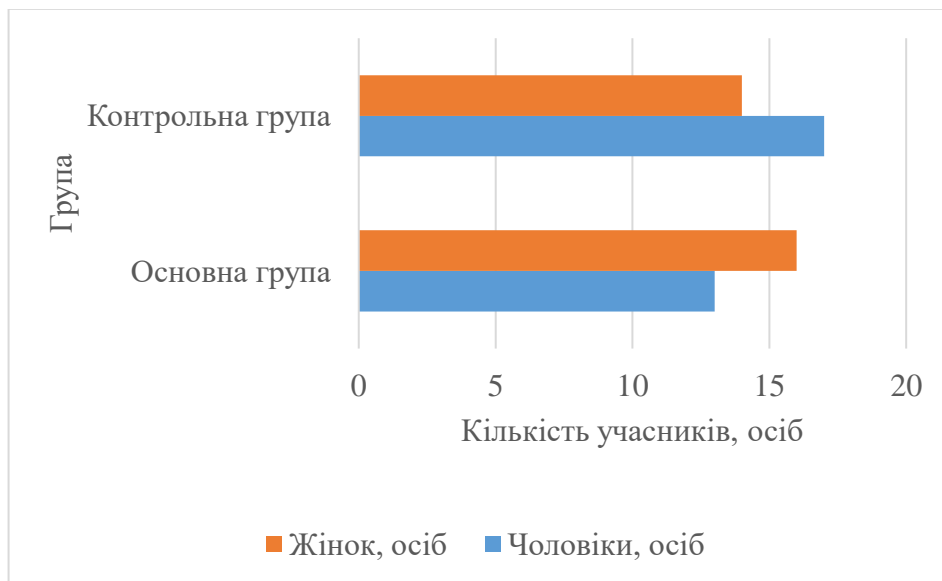
У наведеній нижче таблиці наведено інформацію про підтвердження рівномірного розподілу учасників основної та контрольної груп за статтю:

Таблиця 2.2

Розподіл учасників основної та контрольної груп за статтю

Група	Чоловіки, осіб	Жінок, осіб
Основна група	13	16
Контрольна група	17	14

Графічно отримані дані представлені нижче:

Рис. 2.1 – Діаграма розподілу учасників основної та середньої груп за фактором статі

Як бачимо, у результаті відбору учасників дослідження не вдалося досягти рівномірного розподілу учасників основної та контрольної груп за фактором статі.

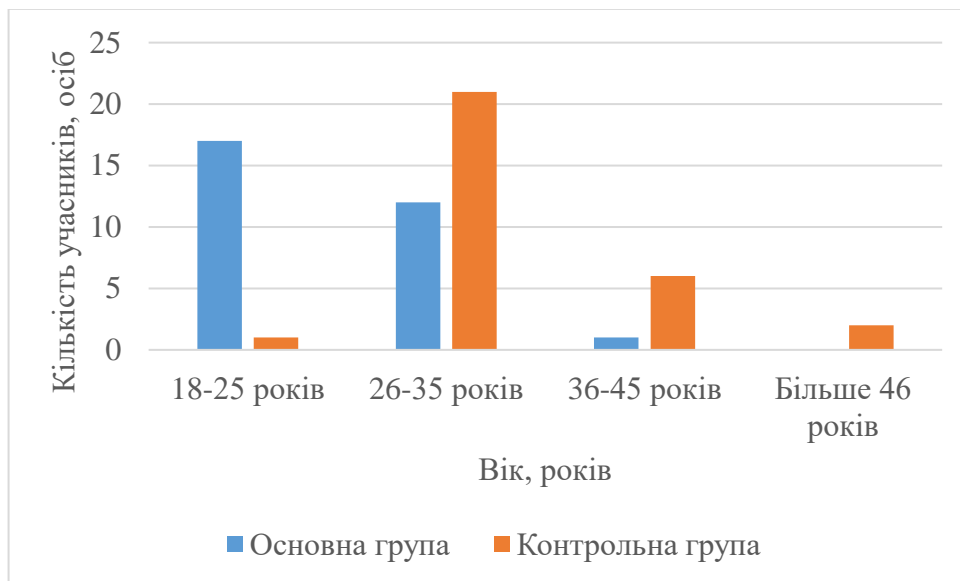
Розподіл учасників основної та контрольної груп за фактором віку наведено нижче:

Таблиця 2.3

Розподіл учасників основної та контрольної груп за віком

Група	Основна група, осіб	Контрольна група, осіб
18-25 років	17	1
26-35 років	12	21
36-45 років	1	6
Більше 46 років	0	2

Розподіл учасників кожної з груп за фактором віку у графічному вигляді представлений нижче:

Рис. 2.2 – Діаграма розподілу учасників основної та середньої груп за фактором віку

Як бачимо, розподіл учасників груп за фактором віку не є рівномірним. Тобто, групи не є гомогенними за цією ознакою, що, разом з нерівномірністю розподілу учасників груп за фактором статі, ймовірно, позначиться на ступені надійності результатів подальшого статистичного аналізу.

Серед учасників основної групи всі 30 осіб відповіли, що соціоніка є єдиною або одною з декількох типологій особистості, до якої вони проявили зацікавленість. Серед інших варіантів відповідей були зазначені MBTI, психософія (психейога), темпористика та інші.

Наступним кроком стало вивчення розподілу учасників основної групи за тривалістю захоплення соціонікою. Результати наведені у таблиці нижче:

Таблиця 2.4

Розподіл учасників основної групи за тривалістю захоплення соціонікою на момент дослідження

Тривалість захоплення соціонікою, років	Кількість учасників основної групи, осіб
1-3	7
3-5	5
Більше 5	10
Більше 10	8

У графічному вигляді зазначені результати представлені нижче:

Рис. 2.3 – Діаграма розподілу учасників основної групи за тривалістю захоплення соціонікою

Отже, більшість учасників основної групи має досвід захоплення соціонікою більше 3-х років, що говорить про стійкість цього захоплення і дозволяє зробити обґрунтоване припущення про наявність певних пов'язаних з цим захопленням (звичкою) особистісних особливостей.

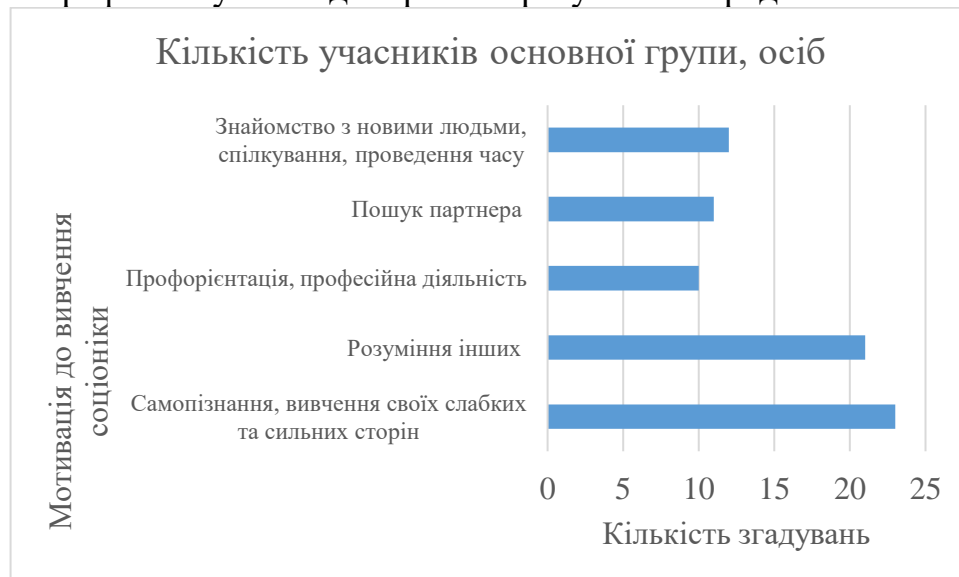
Учасникам основної групи було запропоновано також визначити один або кілька актуальних для них мотиваторів до вивчення соціоніки. Отримані результати представлено у таблиці нижче:

Таблиця 2.5

Основні суб'єктивно усвідомлювані мотиватори до вивчення соціоніки серед учасників основної групи

Мотивація до вивчення соціоніки	Кількість учасників основної групи, осіб
Самопізнання, вивчення своїх слабких та сильних сторін	23
Розуміння інших	21
Профорієнтація, професійна діяльність	10
Пошук партнера	11
Знайомство з новими людьми, спілкування, проведення часу	12

У графічному вигляді отримані результати представлені нижче:

Як бачимо, хоча провідною мотивацією є пізнання себе, сумарно види мотивації, пов'язані з комунікацією з іншими людьми, згадуються більш часто.

2.2. Психодіагностичні методики дослідження особистості

Психологічна діагностика (психодіагностика) – це наука про методи вимірювання, класифікації та ранжирування психологічних та психофізіологічних особливостей людей, а також про використання цих методів у практичних цілях. Психологічна діагностика є прикладним розділом психології, основне призначення якого полягає в цілеспрямованому та розгорнутому вивченні особистості у всьому різноманітті її індивідуальних психічних проявів у різних життєвих ситуаціях та умовах функціонування.

Психодіагностика ґрунтується на знанні законів загальної, диференціальної та експериментальної психології, природи та структури психологічних феноменів, що вивчаються, а також на знанні закономірностей процесу психологічного дослідження, включаючи характеристики інструментів психодіагностики, соціально-комунікативні та етичні аспекти взаємодії психолога з випробуванним.

Під психодіагностичними методами розуміють методи психологічної діагностики, що мають вимірювальну спрямованість, за рахунок якої досягається кількісна та якісна оцінка явища, що вивчається.

Психодіагностичні методи повинні відповідати таким вимогам:

1. Стандартизація процедури проведення та обробки результатів дослідження, в основі якої лежить поняття норми, оскільки індивідуальна оцінка, наприклад успішність виконання того чи іншого завдання, може бути отримана шляхом порівняння з результатами інших обстежуваних.

2. Надійність психологічного методу (методики) дозволяє характеризувати його з погляду стабільності результатів, одержуваних при повторному використанні цього методу за аналогічних умов (ретестова надійність) або при використанні взаємозамінних, еквівалентних форм методу.

3.Валідність - поняття, що показує, наскільки психологічний метод (методика) вимірює дійсно те, що він повинен вивчати та вимірювати, і наскільки добре він виконує це завдання. Якщо надійність показує, що результати дослідження близькі до істини, то валідність показує, що результати дійсно відносяться до того явища, яке вивчається дослідником.

4.Жорстка регламентація процедури обстеження (точне дотримання інструкції, суворо певні способи представлення стимульного матеріалу, невтручання дослідника у діяльність обстежуваного та інших.).

5.Завдання, що стоїть перед психодіагностичним методом, не обмежується кваліфікацією явища, що вивчається, обов'язковим є його інтерпретація.

У наш час час існує безліч різних класифікацій психодіагностичних методик з різних підстав.

Класифікації методів по Й.Шванцарі. Й.Шванцара поєднує психодіагностичні методи у групи з наступних підстав:

1.по використаному матеріалу (вербальні, невербальні, маніпуляційні, тести «папір та олівець» тощо);

2.за кількістю одержуваних показників (прості та комплексні);

3.тести з «правильним» рішенням та тести з можливістю різних відповідей;

4.з психічної активності піддослідних:

-інтроспективні (повідомлення випробуваного про особистий досвід, стосунки): анкети, бесіда;

-екстропективні (спостереження та оцінка різноманітних проявів);

-проективні . Піддослідний проектує несвідомі властивості особистості (внутрішні конфлікти, приховані потяги та інших.) малоструктуровані, багатозначні стимули;

- виконавчі. Піддослідний здійснює будь-яку дію (перцепційну, розумову, моторну), кількісний рівень та якісні особливості якого є показником інтелектуальних та особистісних рис.

Класифікації психодіагностичних методів по В.К.Гайді, В.П.Захарову:

1. за якістю: стандартизовані, нестандартизовані;

2. по призначенню:

- загальнодіагностичні (тести особистості на кшталт опитувальників Р.Кеттелла або Г.Айзенка, тести загального інтелекту);

- тести професійної придатності;

- тести спеціальних здібностей (технічних, музичних, тестів для пілотів);

- тести досягнень;

3. за матеріалом, яким оперує випробуваний:

- бланкові;

- предметні (кубики Кооса, «складання фігур» із набору Векслера);

- апаратурні (пристрої для вивчення особливостей уваги тощо);

4. за кількістю обстежуваних: індивідуальні та групові;

5. за формою відповіді: усні та письмові;

6. за провідною орієнтацією: тести на швидкість, тести потужності, змішані випробування. У тестах потужності завдання важкі та час вирішення не обмежений; дослідника цікавить як успішність, і спосіб вирішення завдання;

7. за рівнем однорідності завдань: гомогенні та гетерогенні (відрізняються тим, що у гомогенні завдання схожі один з одним і застосовуються для вимірювання цілком певних особистісних та інтелектуальних властивостей; у гетерогенних тестах завдання різноманітні та застосовуються для оцінки різноманітних характеристик інтелекту);

8. По комплексності: ізольовані тести та тестові набори (батареї);

9. за характером відповідей завдання: тести з наказаними відповідями, тести з вільними відповідями;

10. по області охоплення психічного: тести особи та інтелектуальні тести;

11. за характером розумових процесів: вербальні, невербальні.

Класифікації психодіагностичних методів по А.А.Бодалеву, В.В.Століну:

1. за характеристикою того методичного принципу, який покладено основою даного прийому:

- об'єктивні тести (у яких можлива правильна відповідь, тобто правильне виконання завдання);

- стандартизовані самозвіти (тести-опитувальники, шкільні техніки та ін.);

- проектні техніки;

- діалогічні техніки (бесіди, інтерв'ю, діагностичні ігри);

2. у міру залучення до діагностичної процедури самого психодіагноста та ступеня його впливу на результат психодіагностики: об'єктивні та діалогічні. Перші характеризуються мінімальним ступенем залучення психодіагноста в процедуру проведення, обробки та інтерпретації результату (тести, опитувальники, шкали), другі – великим ступенем залучення (бесіди, інтерв'ю та ін.). Міра залучення характеризується впливом досвіду, професійних навичок, особистості експериментатора, самої діагностичною процедурою.

Психодіагностичний (грец. *psyche* - душа і *diagnostikos* - здатний розпізнавати) метод - спосіб дослідження, що дає змогу отримувати точні кількісні і якісні характеристики досліджуваних індивідуальних психічних властивостей особистості з дотриманням основних вимог розроблення і використання діагностичних методик - норми, надійності та валідності.

Основною особливістю психодіагностичного методу є його вимірювально-дослідна спрямованість, завдяки якій кількісно (і якісно) кваліфікується досліджуване явище. [20]

Все різноманіття методів психодіагностики можна поділити на три групи за підходом дослідження: об'єктивний, суб'єктивний та проєктивний.

При об'єктивному підході діагностика здійснюється на основі успішності (результативності) та способу (особливостей) виконання діяльності.

Підхід включає у себе тести особистості та тести інтелекту (Прогресивні матриці Дж. Равена, Тест структури інтелекту Р. Амтхауера, Тест на інтелект Д. Векслера).

Але такий підхід не дає відповіді на основне питання – про розвиток особистості. Особистість, крім певних комбінацій своїх структурних частин, перебуває у постійному русі і має свій унікальний внутрішній світ. Суб'єктивне, внутрішнє часто не лише не береться до уваги, але й виступає перешкодою у експериментальних дослідженнях об'єктивної орієнтації.

У суб'єктивному підході діагностика здійснюється на основі відомостей, що повідомляються про себе, самоопису (самооцінювання) особливостей особистості, стану, поведінки в тих чи інших ситуаціях. Суб'єктивний підхід представлений переважно відкритими опитувальниками, методиками суб'єктивного шкалювання та інші методиками. Прикладами особистісних опитувальників є ММРІ, САТ, 16-факторний особистісний опитувальник Кеттелла.

Проєктивний підхід – діагностика складає основі аналізу особливостей взаємодії із зовнішнім нейтральним, що в силу власної невизначеності (слабкоструктурованості) стає об'єктом структурної або тематичної проєкції. Найвідомішим тестом у проєктивному підході є тест Роршаха. Також до нього відносяться малюнкові тести Неіснуюча тварина, Людина під дощем, Людина

з геометричних фігур та тест Сонді. Перевагою цього підхода є можливість глибокого проникнення в унікальну життєву ситуацію людини. Недоліками є недостатня об'єктивність інтерпретації, труднощі стандартизації, залежність результатів від навичок діагностуючого.

Слід зауважити, що підходи до вивчення особистості, за всієї різниці між ними, не виключають, а доповнюють один одного.

З урахуванням зазначеного вище, у дослідженні були використані такі психодіагностичні методики, що відносяться до об'єктивного підходу психодіагностики:

1. Тест СМОЛ (Mini-Mult), повна назва – Скорочений Багатофакторний Опитувальник для дослідження Особистості - авторства В.П.Зайцева. [9] Його основа – всесвітньовідомий тест ММРІ, що володіє дуже широкими психодіагностичними можливостями, але, нажаль, є надто громіздким і вимагає багато часу для проведення. Розроблений на основі тесту ММРІ його скорочений варіант – Mini-Mult (автор – І.Кінкеннон) містить 71 тестове питання, що за результатами факторного аналізу відрізняються найбільшою діагностичною цінністю. Відповіді на цей тест дозволяють оцінити психологічний статус особистості за 11 з 13 основних шкал ММРІ. Такі висновки були зроблені у результаті неодноразового співставлення результатів ММРІ та Mini-Mult, що відбувалося у процесі проведення досліджень у багатьох країнах світу. Таким чином, було підтверджено валідність тесту Mini-Mult та можливість його застосування для різноманітних дослідницьких цілей. В.П.Зайцев провів роботу зі створення російськомовного аналога зазначеного тесту на основі вже адаптованого на той час російськомовного варіанту ММРІ, розробленого Ф.Б.Березіним. Отриманий у результаті опитувальник СМОЛ включає 71 питання, а проведені дослідження неодноразово підтвердили, що він володіє високим ступенем надійності, валідності та власним адекватним стандартом. [9]

СМОЛ забезпечує багатофакторну оцінку актуального психологічного стану та особливостей особистості за 11 шкалами: трьома оціночними (L,F,K), що дозволяють визначити достовірність результатів та ввести стандартну поправку в залежності від ставлення досліджуваної особи до процедури тестування, і 8 клінічними: 1 (іпохондрії), 2 (депресії), 3 (істерії), 4 (асоціальної психопатії), 6 (паранойяльних змін), 7 (психастенії), 8 (шизоїдності), 9 (гіпоманії). Під час інтерпретації отриманих результатів використовують як рекомендації В.П.Зайцева, так і праці Л.М.Собчik. [22]

2. Тест «П'ятифакторний опитувальник особистості - 5 PFQ» (5PFQ), побудований відповідно до п'ятифакторної моделі особистості, запропонованої У.Норманом. П.Коста та Р. Мак Крей створили на основі зазначеної моделі особистісний опитувальник NEO PI. У свою чергу, японський дослідник Х.Тсуїї адаптував зазначений опитувальник для Японії, і у 1996 – 1999 роках його було адаптовано російською мовою та стандартизовано вченими Курганського державного університету. Зазначена методика являє собою текстовий набір з 75 пар протилежних за значенням стимульних висловлювань, які характеризують поведінку людини у типових життєвих ситуаціях, де найяскравіше проявляються особистісні риси. [25]

Стимульний матеріал розділений 5-ступеневою оціночною шкалою Лейкерта, яка дозволяє виміряти ступінь вираженості кожної ознаки.

Усього в опитувальнику 150 фраз, згрупованих у 25 біполярних первинних шкал, по 6 тверджень на кожну шкалу.

Первинні шкали згруповані у 5 узагальнених факторів: інтроверсія-екстраверсія, прив'язаність-відчуженість, імпульсивність-самоконтроль, емоційна стійкість – емоційна нестійкість, практичність-експресивність. [25]

3. Методика діагностики комунікативної толерантності В.Бойка, надалі по тексту – методика Бойка, створена у 1998 році. Ця методика

розроблена у формі опитувальника та дозволяє визначати рівень толерантності особистості, що проявляється у процесі спілкування. [4]

Згідно з автором методики, комунікативна толерантність, або толерантність у спілкуванні, поділяється на ситуативну, типологічну, професійну та загальну. Рівень ситуативної толерантності визначається ставленням людини до конкретного партнера зі спілкування (чоловіка, колеги, випадкового знайомого), типологічної – ставленням до збірного типу або групи людей (представникам будь-якої національності, професії, соціального прошарку). Професійна комунікативна толерантність проявляється у робочій обстановці, у взаємодії з тими людьми, із якими доводиться мати справу під час професійної діяльності (клієнтами, пацієнтами). Загальна комунікативна толерантність обумовлена життєвим досвідом, властивостями характеру, моральними принципами та значною мірою визначає інші форми комунікативної толерантності. [19]

Пункти опитувальника розподілені на 9 шкал. У друкованій версії тесту бланк із запитаннями пред'являються респондентам без назв шкал.

Опитувальному пропонується оцінити, наскільки наведені судження вірні щодо нього. За кожну відповідь нараховуються бали від 0 до 3, згідно порядку де

- 0 – зовсім невірно,
- 1 – вірно певною мірою,
- 2 – вірно значною мірою,
- 3 – чітко вищою мірою.

Опрацювання результатів.

За кожною шкалою підраховується загальна сума балів. Максимальна кількість балів за кожною шкалою – 15, загальна за всіма шкалами – 135. Чим нижче кількість набраних респондентом балів, тим вище рівень його комунікативної толерантності.

Вибір методик СМОЛ та 5PFQ для дослідження обумовлених, у першу чергу, їх високим авторитетом та надійністю, перевіреними багатьма дослідженнями. При цьому методика СМОЛ надає комплексні результати з точки зору підходу теорії характерологічних рис, методика 5 PFQ – з точки зору факторів особистості. Що стосується тесту «Методика діагностики комунікативної толерантності» б то саме вона дозволяє дослідити таку специфічну характерологічну рису особистості, якою є комунікативна толерантність.

Висновки до Розділу 2

1. Дослідження особистісних особливостей (зокрема, комунікативної толерантності) осіб, що захоплюються соціонікою, практично відсутні.
2. Дослідження «Особистісні особливості, зокрема, особливості комунікативної толерантності, у осіб, що захоплюються соціонікою» проходило з 20.02.2022 до 20.05.2022 у форматі онлайн.
3. У дослідженні взяли участь 60 осіб, розділених на 2 рівні за розміром групи по 30 осіб у кожній: основну (до складу якої увійшли особи, що захоплюються соціонікою) та контрольну (особи, що подібного захоплення не мають).
4. Аналіз соціально-демографічних характеристик учасників двох груп підтвердив їх достатню гомогенність для проведення подальшого порівняння отриманих результатів психодіагностики.
5. У якості психодіагностичного інструментарію з відповідним обґрунтуванням вибору було використано анамнестичну анкету, методики 5PFQ, СМОЛ та методика визначення комунікативної толерантності Бойка.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ОСІБ, ЩО ЗАХОПЛЮЮТЬСЯ СОЦІОНІКОЮ

3.1. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів

Першим кроком у аналізі даних була перевірка надійності та валідності обраних методик із застосуванням показників альфа Кронбаха та омега Макдональда. У результаті перевірки були отримані дані, що свідчать про високу надійність, валідність та узгодженість використаних методик між собою (Додаток Б до цієї роботи). Також отримані результати представлені у таблиці нижче:

Таблиця 3.1

Отримані показники валідності та надійності обраних методик

Показник	СМОЛ	5 PFQ	Методика діагностики комунікативної толерантності Бойка	Комплексний показник по 3-х методиках
Cronbach's α	0,922	0,840	0,785	0,855
McDonald's ω	0,929	0,889	0,792	0,872

Таким чином, усі запропоновані методики дали результати, які свідчать про високий ступінь їх надійності та валідності. Разом з тим, методика Бойка демонструє дещо нижчі показники, ніж інші 2 методики. Водночас, комплексний показник валідності та надійності залишається високим.

Очікувано, через обмеженість вибірок в цілому не є можливим з великим ступенем надійності підтвердити гіпотезу про нормальність розподілу даних.

Тому для більшої надійності отриманих результатів у подальшому з метою перевірки гіпотези про рівність середніх значень у двох групах було використано як Т-критерій Велша, так і Т-критерій Стьюдента.

Наступним кроком у аналізі даних був аналіз середніх значень у двох групах параметричними методами (шляхом проведення Т-тесту незалежних вибірок у програмі Jamovi).

Отримані дані щодо різниць у середніх значеннях, стандартному відхиленні по двох групах, а також щодо р-значення та коефіцієнту Коена окремо по кожній з методик наведено у Додатку В до цієї роботи.

Відповідно до отриманих результатів, показники середніх значень у 2-х групах, отримані за методикою СМОЛ, різняться між собою. Відповідно, можна зробити припущення, що учасники основної групи демонструють меншу схильність до іпохондрії, істерії та ригідності, значно меншу схильність – до депресії та тривожності, дещо меншу схильність до оптимізму порівняно з представниками контрольної групи. Разом з тим, учасники основної групи мають більше виражену схильність до творчості та імпульсивності.

Було встановлено, що всіх шкалах СМОЛ показник р приймає значення, що не дозволяють спростувати статистичну гіпотезу про рівність середніх у 2-х вибірках, а низьке значення коефіцієнту Коена не дозволяє зробити висновок про достатність наявного обсягу вибірки для отримання достатньо достовірного для поширення на генеральну сукупність результату.

Після проведення аналізу даних за методикою 5 PFQ, було виявлено статистично значимі результати, що свідчать про розбіжності між групами.

Так, хоча у цілому за фактором «Інтроверсія-екстраверсія» учасники обох груп мають дуже незначну різницю у середніх значеннях, разом з тим, за шкалою «Ізольованість - соціабельність» цього фактору отримані результати

свідчать про дещо більш виражену соціальну ізолюваність представників основної групи порівняно з представниками контрольної групи.

Значні розбіжності між середніми значеннями у двох групах виявлено за фактором «Емоційна стабільність– емоційна нестабільність» та по шкалах, що входять до нього. Так, можна зробити висновок, що представники основної групи є у цілому більш емоційно стабільні, значно більш самодостатні, менш депресивні, більше розслаблені та безтурботні.

Варто відзначити, що ці результати відповідають і попередньо представленим результатам за методикою СМОЛ.

Отриманий результат можна пояснити як певним стабілізуючим ефектом соціоніки, так і в цілому більшою увагою людей, які знають про існування соціоніки і певним чином регулюють завдяки їй своє життя та відносини, до власного психоемоційного стану та рівня задоволеності життям. Можна припустити, що представники зазначеної соціальної групи краще обізнані з тим, як працює психіка, та володіють інструментами і техніками для покращення власного психоемоційного стану. Разом з тим, ці припущення підлягають перевірці на більших за розміром гомогенних вибірках.

Аналізуючи отримані результати за фактором «Відчуженість – прив'язаність» методики 5PFQ, можна зробити висновок про відсутність значних розбіжностей між представниками двох груп.

Результати аналізу фактору «Практичність-експресивність» методики 5 PFQ демонструють дещо меншу чутливість учасників основної групи порівняно з учасниками контрольної групи за шкалою «Нечутливість-чутливість».

Було встановлено, що по зазначених вище шкалах методики 5PFQ показник r приймає значення, які не дозволяють спростувати статистичну гіпотезу про рівність середніх у 2-х вибірках, а низьке значення коефіцієнту Коена не дозволяє зробити висновок про достатність наявного обсягу вибірки

для отримання достатньо достовірного для поширення на генеральну сукупність результату.

Статистично значимі результати були отримані під час аналізу результатів за фактором «Імпульсивність – самоконтроль» та шкалами, що входять до нього. Наведена нижче таблиця демонструє ключові показники для порівняння середніх значень у двох групах.

Таблиця 3.2

Порівняння середніх значень у двох групах, р-значення, коефіцієнт Коена за результатами шкал фактору «Імпульсивність- самоконтроль» методики 5 PFQ

Шкала 5 PFQ	Різниця середніх значеннях	у	р-значення	Коефіцієнт Коена
Фактор «Імпульсивність- самоконтроль»	-6,633		0,035	-0,557
Неакуратність-акуратність	-1,900		0,027	-0,587
Дефіцит наполегливості- наполегливість	-1,167		0,150	-0,377
Безвідповідальність- відповідальність	-1,110		0,189	-0,343
Імпульсивність – самоконтроль поведінки	-0,667		0,358	-0,239
Безтурботність-передбачливість	-1,700		0,029	-0,577

Виходячи з отриманих результатів, можна зробити висновок, що учасники основної групи демонструють значно більшу імпульсивність, неакуратність та безтурботність, ніж учасники контрольної групи. Р-коефіцієнти при цьому приймають значення, які дають дає підстави

спростувати статистичну гіпотезу про рівність середніх значень у 2-х вибірках, а значення коефіцієнту Коена дають певні підстави говорити про можливість поширення отриманих результатів на генеральну сукупність.

Таким чином, є підстави стверджувати, що люди, які захоплюються соціонікою, є більш імпульсивними, неакуратними та безтурботними, ніж ті, що подібних захоплень не мають.

Ключові показники, отримані за результатами проведеного Т-тесту 2-х незалежних вибірок за методикою Бойка, представлено у таблиці нижче:

Таблиця 3.3

Порівняння середніх значень, стандартних відхилень у двох групах, р-значення, коефіцієнт Коена за результатами методики Бойка

Шкала методики	Різниця середніх значень	у р-значення	Коефіцієнт Коена
Неприйняття індивідуальності	0,1000	0,851	0,0487
Використання себе як еталону	0,3667	0,636	0,1228
Категоричність, консервативність	-0,0333	0,961	0,0127
Невміння приховувати почуття	-0,5000	0,461	-0,1915
Бажання переробити партнера	-1,4000	0,075	-0,4673
Бажання зробити партнера зручним	-0,6667	0,331	-0,2529
Невміння пробачати помилки	-0,6667	0,342	0,2473
Нетерпимість до дискомфорту	-0,7667	0,272	-0,2865
Погане пристосування	0,2000	0,755	0,0809

Як бачимо, учасники основної групи мають значимо більш виражену схильність до використання себе як еталону, менше вміють приховувати

почуття, мають менше бажання зробити партнера у стосунках зручним, більш розвинені навички пробачати помилки, є менше нетерпимими до дискомфорту і дещо краще адаптовані. Обидві групи не мають значних розбіжностей між собою за шкалами «Неприйняття індивідуальності» та «Категоричність, консервативність».

Було встановлено, що по зазначених вище шкалах методики Бойка показник p приймає значення, які не дозволяють спростувати статистичну гіпотезу про рівність середніх у 2-х вибірках, а низьке значення коефіцієнту Коена не дозволяє зробити висновок про достатність наявного обсягу вибірки для отримання достатньо достовірного для поширення на генеральну сукупність результату.

Разом з тим, результати, отримані за шкалою «Бажання переробити партнера» демонструють, що у представників основної групи цей є значно менш вираженим, ніж у представників контрольної групи. P -коефіцієнт при цьому приймає значення, яке дає підстави спростувати статистичну гіпотезу про рівність середніх значень у 2-х вибірках, а значення коефіцієнту Коена дає певні підстави говорити про можливість поширення отриманих результатів на генеральну сукупність.

Отже, наявні обґрунтовні підстави стверджувати, що люди, які захоплюються соціонікою, набагато менше схильні переробляти партнера, ніж особи, які подібного захоплення не мають.

Далі учасників дослідження було розподілено на 2 групи за факторами віку і статі з подальшим проведенням T -тесту 2-х незалежних вибірок у програмі Jamovi за результатами, отриманими за кожною з методик. У результаті проведеного аналізу було отримано статистично значимі результати (див. Додаток Г).

Отримані показники p -значення та коефіцієнту Коена за окремими шкалами методик дають підстави як для спростування нульової гіпотези про

рівність середніх значень у 2-х вибірках, так і для поширення отриманих результатів на генеральну сукупність.

Таким чином, відповідно до проведеного аналізу результатів методики СМОЛ, можна зробити висновок, що жінки у цілому більш імпульсивні, ніж чоловіки.

Відповідно до результатів методики 5 PFQ, можна зробити висновок, що чоловіки є менш емоційно стабільними, менш безтурботними, більш напруженими, більш схильними до депресії, ніж жінки.

Результати аналізу результатів методики Бойка свідчать про меншу толерантність до дискомфорту та порівняно гіршу адаптованість у представників чоловічої статі порівняно з жінками.

Наступним кроком стало проведення кореляційного аналізу отриманих результатів (Додаток Д).

Зокрема, було встановлено значимий ступінь кореляції між фактором «Емоційна стабільність – емоційна нестабільність» методики 5PFQ та шкалами 2 («Депресивність») та 3 («Істерія») методики СМОЛ. Це виглядає цілком природнім, оскільки, вочевидь, істеричність та депресивність є чинниками, що погіршують емоційну стабільність.

Так само значимий ступінь кореляції було виявлено між шкалою «Ригідність та пластичність» методики 5 PFQ та шкалою 8 («Шизофренія») методики СМОЛ. Знову ж таки, виглядає цілком логічно, що схильність до творчості та розвинена уява пов'язані з порівняно більшою пластичністю особистості.

Цікавою виявилася наявність значимої кореляції між шкалою «Реалізм-цікавість» методики 5 PFQ та шкалою 7 («Психастенія») методики СМОЛ. Вочевидь, пояснення цього феномену потребує більш глибокого дослідження.

Також у процесі кореляційного аналізу було встановлено слабку, але статистично значиму кореляцію між результатами за шкалою «Неакуратність-акуратність» методики 5PFQ та шкалою «Категоричність та консерватизм» методики Бойка. Можемо припустити, що більш консервативні та категоричні люди є також дещо більш схильними до акуратності.

Так само виявлено значимий ступінь кореляції між шкалою «Імпульсивність-самоконтроль» методики 5 PFQ та шкалою «Категоричність та консерватизм» методики Бойка. Зазначену кореляцію може бути пояснено більшим рівнем самоконтролю, яким відзначаються люди, схильні до консерватизму.

Слабкий, але статистично значимий кореляційний зв'язок встановлено також між шкалою «Безтурботність- передбачливість» методики 5 PFQ та шкалою «Категоричність та консерватизм» методики Бойка. Отже, можемо припустити, що люди, схильні до категоричності та консерватизму, є також більш передбачливими і менш безтурботними, аніж ті, що такої схильності не мають.

Статистично значимий обернений кореляційний зв'язок було виявлено також між шкалами «Байдужість – теплота» методики 5PFQ та шкалою «Нездатність приховувати почуття» методики Бойка. Цілком природно, що, коли почуття (теплота, небайдужість) присутні, то їх важче приховувати, ніж тоді, коли їх немає.

Нарешті, значиму кореляцію було виявлено між шкалою «Субординація – домінування» методики 5 PQF та шкалою нетолерантності до дискомфорту методики Бойка. Вочевидь, люди, більш схильні до субординації, також мають більший резерв толерантності до дискомфорту.

Таким чином, за результатами кореляційного аналізу можна стверджувати, що включення методики Бойка до складу методик для дослідження особистісних особливостей специфічної групи людей є цілком

обґрунтованим. Поряд з класичними методиками 5PFQ та СМОЛ, результати методики Бойка надали корисний матеріал, що стосується предмету цього дослідження. Зокрема, це стосується і емоційної сфери особистості.

Нажаль, нам не вдалося знайти схожих досліджень серед вивченої в рамках цієї роботи наукової літератури для порівняння з отриманими у межах цього дослідження. Для подальших досліджень було б доцільно використати більші за розміром вибірки та додати для отримання комплексних результатів методики дослідження психоемоційного стану, когнітивних особливостей, компоненту мотивації, волі, ціннісних установок представників основної та контрольної груп.

3.2. Рекомендації щодо розвитку комунікативної толерантності

У надзвичайно великому і різноманітному світі культури кожен із її видів грає значну роль, оскільки відповідає запитам індивіда, груп, суспільства загалом. Але безсумнівний той факт, що сьогодні особливої соціальної значущості набуває комунікативна культура. Комунікативна культура виступає дуже значущим фактором серед інших вирішальних факторів антропосоціогенезу і є необхідною ланкою механізму соціалізації, виконуючи незамінну функцію життєзабезпечення.

Еволюція людства, супроводжувалася постійним збагаченням комунікативної культури за допомогою розвитку комунікативних якостей і властивостей особистості, що відбувалися на основі технологій і практик, що посилювало її вплив на всі елементи соціальної системи.

Особливо вражаючі перетворення у сфері комунікацій відбуваються у наш час. Традиційні та нові засоби зв'язку інтегруються з комп'ютером та стають центральним пунктом процесу глобалізації, що веде до формування єдиного планетарного комунікативного простору, в якому комунікативна культура набуває тотального характеру, сприяючи зв'язку всіх соціальних суб'єктів у режимі реального часу.

У цих умовах комунікативна толерантність покликана допомогти людині адаптуватися до стрімких змін, творчо розвивати себе та свій світ.

Комунікативна толерантність постає як золоте правило моральності, яке зобов'язує індивіда чинити стосовно інших так, як він хотів би, щоб з ним чинили інші. Толерантність пов'язана із завжди доречною моральною стриманістю та поважністю у відносинах, спирається на загальногуманістичну м'якість суспільних вдач.

Таке розуміння комунікативної толерантності як загальнолюдської якості саме по собі вірне, але воно не специфічне, не виявляє її власного змісту та її особливої ролі у житті сучасної людини та суспільства.

Зростання ролі комунікативної толерантності зумовило привернення уваги до неї представників багатьох наук, завдяки чому отримані цінні в теоретичному та практичному відношенні результати.

Комунікативна толерантність – це інтегральна якість особистості, що об'єднує знання, вміння, навички та здібності у сфері організації взаємодії людей і власне взаємодії у діяльній сфері, що дозволяє встановлювати психологічний контакт із партнерами зі спілкування, домагатися точного сприйняття та розуміння у процесі спілкування, прогнозувати поведінку партнерів, спрямовувати поведінку партнерів до бажаного результату.

Теоретичний базис комунікативної толерантності є вкрай важливим, він описує саме поняття комунікативної толерантності, закономірності взаємодії між людьми, підсумовує і обґрунтовує суспільний досвід та дослідження науковців. Але при цьому залишається відкритим питання, як саме звичайній людині розвинути більш толерантний світогляд та навчитися ефективно та екологічно спілкуватися у повсякденних ситуаціях.

З цього приводу було розроблено наступні рекомендації:

Толерантність до оточуючих у складних ситуаціях.

1. Намагатися співчувати.

Хороший перший крок до терпимості інших у складній ситуації - це свідомі зусилля, щоб співчувати людині, і намагатися подивитися на речі з її точки зору. У людей може бути дуже різне походження та досвід, на який можна спиратися, тому те, що здається очевидним, може здатися чужим або дивним для когось іншого.

2. Попросити пояснень.

Дуже часто люди схильні робити швидкі висновки. Інколи під час розмови виникає ситуація, коли здається, що те, що говорить або демонструє співрозмовник, важко прийняти, не виявляючи нетерпимості чи агресивності, краще спробувати зрозуміти чужі погляди, попросивши його пояснити, задаючи питання. Наприклад, можна сказати: «Гаразд, розкажи мені більше про це. Чому ти так вважаєш?» Навіть якщо це не допоможе зрозуміти і прийняти точку зору співрозмовника, це буде проявом бажання зрозуміти та поваги. Але варто пом'ятати, що що толерантність не означає прийняття неприйнятної поведінки. Не треба розвивати діалог з людиною, яка проявляє пряму зневажливість та агресивність.

3. Ігнорувати свої відмінності.

Один із способів впоратися зі складною ситуацією - просто спробувати ігнорувати свої розбіжності. Це більш негативний вид толерантності, ніж навчання приймати й цінувати відмінності, але це також може бути корисним. Для цього доведеться уникати певних тем розмови або швидко змінювати тему, коли це необхідно.

4. Використовувати «Я-повідомлення» замість «Ви-повідомлення».

Ця техніка особливо дієва у розмові, коли важко зберегати ввічливість. Вона може допомогти уникнути звинувачень або припущень щодо співрозмовника. Це можна зробити використовуючи висловлювання з «Я» замість «Ви». Це може послабити будь-яку особисту ворожість та допомогти стати більш відкритими до поглядів один одного. Наприклад, якщо

обговорюється тема заборони абортів, замість того, щоб сказати «Ви не поважаєте право вибору жінок», можна сказати «Я вважаю, що право жінок щодо вибору зберігати вагітність чи робити аборт має поважатись». На жаль, така практика є малопоширеною, тому що використання «я» в розмовах стигматизується соціумом і пов'язується з егоцентричністю, навіть існує прислів'я «я – остання літера в алфавіті».

5. Сфокусуватися на вирішенні конфлікту.

Якщо співчувати або ігнорувати ситуацію не вдається, але терпіти вже неможливо, можна спробувати вирішити її, щоб досягти певного рішення. Інколи для збереження добрих стосунків варто докласти зусиль, щоб разом знайти рішення. Важливо зазначити, що всі сторони конфлікту мають повноцінно брати в цьому участь і прагнути його вирішення. Треба почати зі спокійного опису того, що вважається образливим або нестерпним у поведінці чи поглядах один одного. Наприклад, «Я не згоден з позицією щодо вільного обігу вогнепальної зброї». Але після цього варто спробувати краще зрозуміти культурне сприйняття один одного. Можна зробити це, запитавши: «Який досвід спонукав вас розвинути свої ідеї щодо вільного обігу вогнепальної зброї?». Потім треба пояснити, як це питання буде вирішуватися в культурі чи погляді один одного. можна почати з того, що, кожен висловить свою думку, як він бачить ідеальну ситуацію. Потім треба постаратися знайти щось спільне в цих ідеальних моделях та позначити це. Тоді можна почати обговорювати шлях вперед, який враховує та поважає розбіжності. Це може проходити доволі легко, якщо приводом для конфлікту стало нерозуміння поведінки один одного, якщо ж справа у несумісних поглядах, то вирішити ситуацію буде складніше, але цілком ймовірно.

Поступово рухаючись від того, що об'єднує, до розбіжностей, варто враховувати та проговорювати вже відомий контекст: «Хоча я не згоден з вашими поглядами, я краще їх розумію. Тепер, коли я знаю причини ваших

переконань, мені легше зрозуміти вашу думку погляду, і я готовий рухатися вперед».

Варто зазначити, що неможливо досягти успіху у комунікативній толерантності, ігноруючи загальні принципи толерантного відношення. Декілька рекомендацій для розвитку толерантного світогляду:

1. Цінувати відмінність.

Важливою частиною розвитку більш толерантного світогляду є навчання поважати та цінувати відмінності. Люди, які цінують відмінності та різноманітність, як правило, більш толерантні до інших, їх менше напружують двозначність і невизначеність. Прийняття більш відкритих поглядів і знайомство з поглядами та культурами, які відрізняються, може допомогти вам стати більш толерантними.

Для цього можна порадити більше спілкуватися з незнайомцями, переглядати статті та веб-сайти, які зазвичай не переглядаються, спілкуватися з людьми різного віку та різних соціальних прошарків.

2. Приймати невизначеність.

Вченими було встановлено, що нетерпимість до двозначності або нездатність прийняти невизначеність є ключовими рисами особистості людей, які менш толерантні до інших[35]

Дослідження, проведені на національному рівні, показали, що країни, де люди більше сприймають невизначеність, як правило, більше сприймають інакомислення, толерантні до відхилень, менш схильні до ризику та більш позитивно ставляться до молоді.

Можна спробувати навчитись сприймати невизначеність, більше раздумуючи над відповідями, ніж над питаннями. Ідея полягає в тому, що якщо зосереджуватись на пошуку відповіді, можна почати думати, що є лише одна відповідь, і ця відповідь постійна і незмінна, в той час коли у світі існує багато відповідей на одне і те саме питання. Якщо відноситись до того, з чим

стикаєшся у світі як до феномену, розуміючи та приймаючи його складність, це допоже залишатися відкритим, допитливим, краще усвідомлювати відмінності та терпиміше до них відноситися.

3. Дізнаватися про інші культури. Хороший спосіб стати більш толерантною людиною – це глибше ознайомитися з іншими людьми та культурами. Часто, коли люди виявляють відсутність терпимості до когось, це частково тому, що вони відчувають відчуження або невпевненість у тому, що інша людина робить або говорить. Треба знайти час, щоб дізнатися про різні культури та системи вірувань. Не треба боятися задавати запитання, але робити це потрібно поважно та ввічливо.

Це прекрасна нагода насолоджуватися новим досвідом, щоб демістифікувати речі, які раніше могли здаватися дивними або чужими.

4. Аналізувати свою інтолерантність.

Розуміння контексту та коренів почуттів нетерпимості може допомогти розпізнати їх і кинути виклик. Можна спитати себе, чому я раніше засуджував інших. Чи виховували мене у вірі, що певні люди нижчі за мене, чи був у мене негативний досвід?

Наприклад, можливо, дитинство пройшло в колі сім'ї, де було звично чути принизливі коментарі про людей певної раси чи релігії. Або, можливо, негативний досвід спілкування з кимось із іншої раси чи релігії вплинув на уявлення про цих людей.

5. Виховувати власну самооцінку.

Іноді люди, які не відчувають себе щасливими або мають низьку чи негативну самооцінку, найбільш схильні до нетерпимості до інших. Ця нетерпимість може бути відображенням того, як хтось ставиться до себе. Якщо ви відчуваєте себе більш захищеним і впевненим у собі, ви можете виявити, що ви більш відкриті й толерантні до інших людей.[31]

6. Обдумувати складне. Ще один цікавий спосіб спробувати стати толерантнішим - це практикуватися в роботі з думками, які здаються нестерпними. Він працює за принципом, що важко підтримувати такі думки, і спроба зробити це може допомогти навчитися справлятися зі складними ситуаціями. Для цього треба обрати складну думку і приділяти щодня принаймні десять секунд на її роздуми. Наприклад, якщо ідея змінити свою релігію нестерпна, то можна подумати: «Я збираюся відректися від своєї релігії і обрати іншу» Потім треба проаналізувати, що буде далі. Чи є якась фізична реакція? Які наступні думки приходять на думку? Відслідковувати свої реакції та проживати їх.

Майже кожного дня ми опиняємося в ситуаціях, коли нам важко терпіти чийсь дії чи слова. Треба намагатися зрозуміти та прийняти розбіжності і не перетворювати це в особисту битву. Важливо спробувати розвинути більш толерантний світогляд, дізнаючись про різних людей, розвинувши впевненість у собі та прийшовши до розуміння відмінностей. Формування комунікативної толерантності залежить насамперед від самої людини, її переконаності у необхідності такої роботи. Тому зона формування окреслена саме процесами саморозвитку та самовиховання, найважливішим компонентом яких постає усвідомлення проблеми та виникнення потреби у формуванні комунікативної толерантності.

Висновки до Розділу 3

1. Максимально якісне та глибоке дослідження особистості можливе із застосуванням комплексу психодіагностичних підходів та методик.

2. Дослідження «Особистісні особливості, зокрема особливості комунікативної толерантності, у осіб, що захоплюються соціонікою» було проведене у відповідності до плану.

3. У результаті проведеного статистичного аналізу були отримані дані, що свідчать про високу надійність, валідність та узгодженість використаних у

дослідженні методик між собою. Статистична обробка та аналіз отриманих у результаті проведеного дослідження даних підтверджують, що значна їх частина може бути використана для отримання надійних та достовірних результатів щодо предмету дослідження.

4. Результати аналізу даних по 2-х обраних методиках свідчать про наявність особистісних особливостей у осіб, які захоплюються соціонікою, порівняно з особами, які таких захоплень не мають.

5. Відповідно до аналізу отриманих даних за методикою СМОЛ, учасники основної групи демонструють меншу схильність до іпохондрії, істерії та ригідності, значно меншу схильність – до депресії та тривожності, дещо меншу схильність до оптимізму порівняно з представниками контрольної групи. Разом з тим, учасники основної групи мають більше виражену схильність до творчості та імпульсивності.

6. Проаналізувавши результати за методикою 5PFQ, отримано підстави стверджувати, люди, які захоплюються соціонікою, є більш імпульсивними, неакуратними та безтурботними, ніж ті, що подібних захоплень не мають.

7. Аналіз результатів за методикою Бойка говорять про те, що люди, які захоплюються соціонікою, набагато менше схильні переробляти партнера, ніж особи, які подібного захоплення не мають.

8. Результати аналізу матриці кореляції свідчать на користь того, що використані методики мають спільне розуміння досліджуваних феноменів тривожності, депресивності, емоційного комфорту тощо. Також отримані результати є ще одним підтвердженням надійності та достовірності отриманих у процесі дослідження даних і, відповідно, зроблених висновків. Зокрема, маємо підстави стверджувати, що рівень комунікативної толерантності корелює з деякими основними рисами характеру та факторами особистості, які досліджують методики СМОЛ та 5 PFQ.

9. Враховуючи важливу роль, яку відіграє у житті та розвитку особистості комунікативна толерантність, запропоновано рекомендації щодо її розвитку.

10. Таким чином, поставлені задачі емпіричного дослідження були виконані

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до мети та визначених для цієї роботи цілей проаналізовано наукову літературу з проблематики вивчення феномену особистості, а також пов'язану з дослідженням особистісних особливостей людей, що захоплюються соціонікою.

Аналіз літературних джерел підтвердив актуальність обраної теми дослідження, оскільки, через незначну кількість матеріалу, його, вочевидь, досі недостатньо для вироблення єдиної позиції науковців з цього приводу.

2. У результаті проведеного статистичного аналізу були отримані дані, що свідчать про високу надійність, валідність та узгодженість використаних у дослідженні методик між собою. Статистична обробка та аналіз отриманих у результаті проведеного дослідження даних підтверджують, що значна їх частина може бути використана для отримання надійних та достовірних результатів щодо предмету дослідження.

Результати аналізу даних по 2-х обраних методиках свідчать про наявність особистісних особливостей у осіб, які захоплюються соціонікою, порівняно з особами, які таких захоплень не мають. Так, маємо підстави стверджувати, що люди, які захоплюються соціонікою, є більш емоційно стабільними (зокрема, більш безтурботними та розслабленими), більш імпульсивними, менш акуратними, відповідальними і передбачливими, менш схильними до депресії та тривожності, а також дещо менш чутливими, ніж ті, що подібних захоплень не мають. Також отримано підстави говорити про дещо більш розвинутий рівень комунікативної толерантності у людей, що захоплюються соціонікою (зокрема, це стосується стосунків із партнером).

Також маємо підстави стверджувати, що рівень комунікативної толерантності корелює з деякими основними рисами характеру та факторами особистості, які досліджують методики СМОЛ та 5 PFQ.

3. Зважаючи на те, що комунікативна толерантність є першорядною якістю особистості, що виявляється в толерантності, конфліктності та стійкості, довірі, умінні неквапливо сприймати особистість іншої людини, у рамках роботи було запропоновано практичні рекомендації з розвитку цієї особистісної якості у комплексі із стійкою комунікативною якістю особистості.

Таким чином, поставлені нами для цієї роботи цілі були виконані.

Надалі більш поглиблене вивчення предмету дослідження могло б включати додаткові методики, зокрема, спрямовані на вивчення когнітивної, вольової, ціннісної та мотиваційної сфери особистості людей, які залучені до соціоніки. Також перспективним напрямком дослідження могло б стати співставлення результатів, отриманих із застосуванням об'єктивних методик, та суб'єктивного і проєктивного підходів психодіагностики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Асташова Н. А. Проблема воспитания толерантности в системе образовательных учреждений / Н. А. Асташова // Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика) : Сб. науч. метод. ст. – М.: Моск. психолого-педагогич. ин-т, 2002. – С. 74-83, с. 76
2. Аугустинавичюте А. Социон. (Основы соционики). — Рукопись, 1982—1983, 100 стр, //Соціоніка, ментологія та психологія особистості, № 4-5, 1996
3. Бацевич Ф.С. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. Соціогуманітарні проблеми людини. 2010. № 5. С. 108–119
4. Бойко В. В. Коммуникативная толерантность : методическое пособие./ В. В. Бойко. СПб : СПбМАПО, 1998
5. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении : взгляд на себя и других / В. В. Бойко. – М. : «Филин», 1996. – 472 с.
6. Братченко С. Л. Диагностика личностно-развивающегося потенциала / С. Л. Братченко. – Псков : Изд-во Псковского области, ин-та повышения квалификации работников образования, 1997. – 68 с.
7. Вiнтюк. Ю.В. Професійна компетентність майбутніх психологів: її сутність і можливості формування. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2016. № 4. С. 36
8. Волков Ю.Г., Мостовая И.В. Социология: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.И. Добренъкова. – М.: Гардарика, 1998. – 244 с.
9. Зайцев В.П. Психологический тест СМОЛ. Российский научный центр восстановительной медицины и курортологии МЗ и СР РФ. Москва. <http://clinical-psy.ru/wp-content/uploads/Zaytsev2.pdf>. 6 с.
10. Каган М.С., Наумова Т.В. Системный подход как основа в исследовании человеческой деятельности. Вестник Челябинского государственного университета. 2008. С.118-119

11. Кисляков П.А. Психологические основы системного подхода к исследованию личности. Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал). Modern Research of Social Problems, №1(33), 2014. www.sisp.nkras.ru. 16 с.
12. Клепцова О. Ю. Психология и педагогика толерантности: учеб. пособ. для слушателей системы доп. проф. пед. образования / Е. Ю. Клепцова. – М. : Академический Проект, 2004. -176 с.
13. Мадди С. Теории личности. Сравнительный анализ. СПб.: Издательство "Речь", 2002. 298 с.
14. Матієнко О.С. Виховання толерантності у старшокласників середніх загальноосвітніх ліцеїв Франції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2006. 20 с.
15. Ольшанский Д.В. Основы политической психологии . Екатеринбург: Деловая книга, 2001. - 496 с.
16. Освітня політика: філософія, теорія, практика : монографія / ред. В.П. Андрущенко ; авт. кол.: В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, Б.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв, К.А. Постол, О.О. Субіна. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 337–338
17. Петровский В.А., Старовойтенко Е.Б. Стаття Наука личности: четыре проекта общей персонологии.-Психология.-Журнал Высшей школы экономики 2012. Т.9, №1. С.21-39
18. Поликарпов В. А., Ксёнда О. Г. , Психология личности. Курс лекций. — Минск: БГУ, 2015. — 162 с.
19. Практическая психодиагностика. Методики и тесты/Редактор-составитель Д. Я. Райгородский, - Самара, 2001
20. Психодіагностика. Навчальний посібник / І. М. Галян . -. К.: Академвидав. - 2009. - 464 с.

21. Скрыбина А. Б. Педагогические условия формирования коммуникативной толерантности у старшеклассников : дис. канд. пед. наук / А. Б. Скрыбина. – Кострома, 2000. – 209 с.
22. Собчик Л.Н. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности. СПб.: Речь, 2003. 219 с.
- 23.Фрейджер, Р., Фейдимен, Д. Личность. Теории, упражнения, эксперименты. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. 704 с.
24. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. Основные положения, исследования и применение. СПб: Питер Ком, 1998. 608 с.
25. Хромов А.Б. Пятифакторный опросник личности: Учебно-методическое пособие/ Курган: Изд-во Курганского гос. университета, 2000. 23 с.
26. Cervone D., Pervin L.A. Personality and Research. Twelfth Edition. John Wiley & Sons, 2013. 640 с.
27. Duane P. Schultz and Sydney Ellen Schultz. Theories of Personality, Eleventh Edition. Cengage Learning, 2017. 516 с.
28. Feist J., Roberts T.-A. Theories of personality. San Jose State University, Colorado College. Ninth Edition. McGraw-Hill Education, 2018. 673 p.
29. Hall C.S., Lindsey G.. Theories of Personality, N.Y.: John Wiley and Sons, 1970; М.: "КСП+", 1997, К.: PSYLIB, 2005
30. Henriques G.Character Adaptation Systems Theory: A New Big Five for Personality and Psychotherapy. Review of General Psychology. Vol. 21, No. 1, 9–22 2017. American Psychological Association. 10 с.
31. How to teach your kids about tolerance. Child Development Institute.
Электронный ресурс. Код доступа:
<https://childdevelopmentinfo.com/how-to-be-a-parent/communication/talk-to-kids-tolerance/#gs.2aokez>

32. Larry Hjellevold, Daniel Ziegler "Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications", 3th ed.,1992
33. Lewin, Kurt, "A dynamic theory of personality." (1935). New York: McGraw-Hill.
34. Murray, H. A. Explorations in Personality. New York: Oxford University Press, 1938
35. Rubin Khoddam Ph.D. Learning to Tolerate Life's Uncertainty. Why life's big questions can tell us more than the answer they may provide. Psychology Today, Posted November 17, 2014. Электронный ресурс. Код доступа: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/the-addiction-connection/201411/learning-tolerate-lifes-uncertainty>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Інформована згода та анамнестична анкета (основна група)

Дослідження психологічних особливостей людей, які захоплюються соціонікою. Для того, щоб взяти участь у дослідженні, Вам необхідно заповнити наведену нижче анкету, а також пройти 3 онлайн тести (Ваші відповіді на запитання тестів не будуть доступні, тільки кінцеві результати тестування), зберегти результати (скопіювати посилання на кожен із результатів, зберегти їх на своєму девайсі та залишити кожен у відповідному полі для відповіді нижче).

Посилання на тести:

<https://psytests.org/mmpi/minimult.html>

<https://psytests.org/boyko/tolerance.html>

<https://psytests.org/bigfive/5pfq-run.html>

Результати Вашого тестування конфіденційні, у публікаціях на цю тему будуть згадуватися лише загальні соціально-демографічні характеристики вибірки (стаття, вік тощо)

Кожному учаснику я пропоную безкоштовну консультацію з інтерпретацією результатів тестування (тривалість консультації 20-30 хвилин).

Будь-які питання щодо дослідження можна поставити за адресою електронної пошти olhamakedon@gmail.com або в телеграмі [@lovelup](https://t.me/lovelup)

С повагою, Ольга Македон

Посилання на результати Скорочений тест Міні-Мульт / СМОЛ

Посилання на результати П'ятифакторний опитувальник особи, 5PFQ

Посилання на результати «Методика діагностики комунікативної толерантності» Бойка

- Мені виповнилося 18 років на момент проходження теста ТАК/НІ
- Я ознайомилася(ознайомився) з умовами даного дослідження, описаними вище. Вони мені зрозумілі і я згоден взяти участь у дослідженні ТАК/НІ
- Моє ім'я (псевдонім) _____
- Адреса електронної пошти для зв'язку зі мною _____
- Юзернейм або номер телефону для зв'язку в телеграм _____
- Моя стать ЖІН/ЧОЛ
- Мій вік 18-25/26-35/36-45/46+
- Моя освіта середня/середня спеціальна/незакінчена вища/вища
- Я захоплююсь соціонікою менше 1 року/1-3 роки/3-5 років/більше 5 років/більше 10 років
- З якою метою я почала(почав) цікавитись соціонікою (можна вибрати кілька зі списку)
Самопізнання, вивчення своїх слабких та сильних сторін/Розуміння інших/ Профорієнтація, професійна діяльність/Пошук партнера/Знайомство з новими людьми, спілкування, проведення часу

Інформована згода та анамнестична анкета (контрольна група)

Дослідження психологічних особливостей людей, які захоплюються соціонікою.

Для того, щоб взяти участь у дослідженні, Вам необхідно заповнити наведену нижче анкету, а також пройти 3 онлайн тести (Ваші відповіді на запитання тестів не будуть доступні, тільки кінцеві результати тестування), зберегти результати (скопіювати посилання на кожен із результатів, зберегти їх на своєму девайсі та залишити кожен у відповідному полі для відповіді нижче).

Посилання на тести:

<https://psytests.org/mmpi/minimult.html>

<https://psytests.org/boyko/tolerance.html>

<https://psytests.org/bigfive/5pfq-run.html>

Результати Вашого тестування конфіденційні, у публікаціях на цю тему будуть згадуватися лише загальні соціально-демографічні характеристики вибірки (стаття, вік тощо)

Кожному учаснику я пропоную безкоштовну консультацію з інтерпретацією результатів тестування (тривалість консультації 20-30 хвилин).

Будь-які питання щодо дослідження можна поставити за адресою електронної пошти olhamakedon@gmail.com або в телеграмі [@lovelup](https://t.me/lovelup)

С повагою, Ольга Македон

Посилання на результати Скорочений тест Міні-Мульт / СМОЛ

Посилання на результати П'ятифакторний опитувальник особи, 5PFQ

Посилання на результати «Методика діагностики комунікативної толерантності» Бойка

- Мені виповнилося 18 років на момент проходження теста і я ніколи не захоплювалась/захоплювався соціонікою ТАК/НІ
- Я ознайомилася(ознайомився) з умовами даного дослідження, описаними вище. Вони мені зрозумілі і я згоден взяти участь у дослідженні ТАК/НІ
- Моє ім'я (псевдонім) _____
- Адреса електронної пошти для зв'язку зі мною _____
- Юзернейм або номер телефону для зв'язку в телеграм _____
- Моя стать ЖІН/ЧОЛ
- Мій вік 18-25/26-35/36-45/46+
- Моя освіта середня/середня спеціальна/незакінчена вища/вища

ДОДАТОК Б

Результати перевірки обраних методик дослідження на надійність та валідність

Методика СМОЛ:

Reliability Analysis

Scale Reliability Statistics

	Cronbach's α	McDonald's ω
scale	0.922	0.929

Методика 5 PFQ:

Reliability Analysis

Scale Reliability Statistics

	Cronbach's α	McDonald's ω
scale	0.840	0.889

Note. item '5 PFQ, Impulsivity- self-control' correlates negatively with the total scale and probably should be reversed

Методика Бойка:

Reliability Analysis

Scale Reliability Statistics

	Cronbach's α	McDonald's ω
scale	0.785	0.792

Комплексний аналіз (3 методики)

Reliability Analysis

Scale Reliability Statistics

	Cronbach's α	McDonald's ω
scale	0.855	0.872

ДОДАТОК В

Результати Т-тесту 2-х незалежних вибірок (основної та контрольної групи)

використаних методик

Методика СМОЛ

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference		Effect Size
Mini-Mult 1	Student's t	-0.458	58.0	0.648	-1.17	2.54	Cohen's d	-0.1184
	Welch's t	-0.458	57.9	0.648	-1.17	2.54	Cohen's d	-0.1184
Mini-Mult 2	Student's t	-1.613	58.0	0.112	-5.80	3.59	Cohen's d	-0.4166
	Welch's t	-1.613	57.3	0.112	-5.80	3.59	Cohen's d	-0.4166
Mini-Mult 3	Student's t	-0.916	58.0	0.363	-3.00	3.28	Cohen's d	-0.2365
	Welch's t	-0.916	57.7	0.363	-3.00	3.28	Cohen's d	-0.2365
Mini-Mult 4	Student's t	0.726	58.0	0.471	3.00	4.13	Cohen's d	0.1875
	Welch's t	0.726	57.0	0.471	3.00	4.13	Cohen's d	0.1875
Mini-Mult 6	Student's t	-1.004	58.0	0.319	-3.50	3.49	Cohen's d	-0.2593
	Welch's t	-1.004	57.9	0.319	-3.50	3.49	Cohen's d	-0.2593
Mini-Mult 7	Student's t	-0.753	58.0	0.454	-2.77	3.67	Cohen's d	-0.1945
	Welch's t	-0.753	57.0	0.454	-2.77	3.67	Cohen's d	-0.1945
Mini-Mult 8	Student's t	0.321	58.0	0.750	1.10	3.43	Cohen's d	0.0828
	Welch's t	0.321	57.1	0.750	1.10	3.43	Cohen's d	0.0828
Mini-Mult 9	Student's t	-0.512	58.0	0.611	-1.57	3.06	Cohen's d	-0.1321
	Welch's t	-0.512	57.3	0.611	-1.57	3.06	Cohen's d	-0.1321

МЕТОДИКА 5 PFQ, фактор «Інтроверсія-екстраверсія»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Effect Size	
5 PFQ, extraversion-introversion	Student's t	0.0340	58.0	0.973	0.100	2.942	Cohen's d	0.00878
	Welch's t	0.0340	57.8	0.973	0.100	2.942	Cohen's d	0.00878
5 PFQ, passivity-activity	Student's t	-0.2177	58.0	0.828	-0.167	0.765	Cohen's d	-0.05622
	Welch's t	-0.2177	57.2	0.828	-0.167	0.765	Cohen's d	-0.05622
5 PFQ, subordination-domination	Student's t	-0.8454	58.0	0.401	-0.733	0.867	Cohen's d	-0.21828
	Welch's t	-0.8454	57.9	0.401	-0.733	0.867	Cohen's d	-0.21828
5 PFQ, isolation-sociability	Student's t	0.9733	58.0	0.334	0.967	0.993	Cohen's d	0.25131
	Welch's t	0.9733	57.5	0.334	0.967	0.993	Cohen's d	0.25131
5 PFQ, avoidance-seeking impressions	Student's t	-0.5954	58.0	0.554	-0.433	0.728	Cohen's d	-0.15373
	Welch's t	-0.5954	55.3	0.554	-0.433	0.728	Cohen's d	-0.15373
5 PFQ, avoidance-attracting attention	Student's t	0.5907	58.0	0.557	0.433	0.734	Cohen's d	0.15252
	Welch's t	0.5907	57.8	0.557	0.433	0.734	Cohen's d	0.15252

Методика 5PFQ, фактор «Відстороненість – прив’язаність»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference		Effect Size
5PFQ, detachment-attachment	Student's t	-0.0118	58.0	0.991	-0.0333	2.816	Cohen's d	-0.00306
	Welch's t	-0.0118	57.2	0.991	-0.0333	2.816	Cohen's d	-0.00306
5 PFQ, indifference-warmth	Student's t	0.2695	58.0	0.789	0.2333	0.866	Cohen's d	0.06958
	Welch's t	0.2695	56.8	0.789	0.2333	0.866	Cohen's d	0.06958
5 PFQ, competing-cooperation	Student's t	0.0524	58.0	0.958	0.0333	0.637	Cohen's d	0.01352
	Welch's t	0.0524	56.6	0.958	0.0333	0.637	Cohen's d	0.01352
5 PFQ, suspicion-gullibility	Student's t	0.7513	58.0	0.456	0.5333	0.710	Cohen's d	0.19397
	Welch's t	0.7513	54.7	0.456	0.5333	0.710	Cohen's d	0.19397
5 PFQ, misunderstanding-understanding	Student's t	-0.9170	58.0	0.363	-0.7667	0.836	Cohen's d	-0.23676
	Welch's t	-0.9170	58.0	0.363	-0.7667	0.836	Cohen's d	-0.23676
5 PFQ, self-respect-respect of others	Student's t	0.0000	58.0	1.000	0.0000	0.557	Cohen's d	0.00000
	Welch's t	0.0000	57.4	1.000	0.0000	0.557	Cohen's d	0.00000

Методика 5PFQ, фактор «Емоційна стабільність – емоційна нестабільність»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Cohen's d	Effect Size
5 PFQ, emot. stability - instability	Student's t	-0.190	58.0	0.850	-0.600	3.165	Cohen's d	-0.0489
	Welch's t	-0.190	57.6	0.850	-0.600	3.165	Cohen's d	-0.0489
5 PFQ, carelessness-anxiety	Student's t	0.452	58.0	0.653	0.400	0.884	Cohen's d	0.1168
	Welch's t	0.452	57.4	0.653	0.400	0.884	Cohen's d	0.1168
5 PFQ, relaxation - tension	Student's t	0.673	58.0	0.503	0.533	0.792	Cohen's d	0.1739
	Welch's t	0.673	55.6	0.503	0.533	0.792	Cohen's d	0.1739
5 PFQ, e. comfort - depression	Student's t	-0.610	58.0	0.544	-0.500	0.820	Cohen's d	-0.1575
	Welch's t	-0.610	57.9	0.544	-0.500	0.820	Cohen's d	-0.1575
5 PFQ, self-sufficiency-self-criticism	Student's t	-1.311	58.0	0.195	-0.933	0.712	Cohen's d	-0.3386
	Welch's t	-1.311	57.5	0.195	-0.933	0.712	Cohen's d	-0.3386
5 PFQ, emotional stability - lability	Student's t	0.000	58.0	1.000	0.000	0.921	Cohen's d	0.0000
	Welch's t	0.000	57.0	1.000	0.000	0.921	Cohen's d	0.0000

Методика 5PFQ, фактор «Практичність – експресивність»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference		Effect Size
5 PFQ, practicality- expressiveness	Student's t	-0.304	58.0	0.763	-0.8333	2.745	Cohen's d	-0.0784
	Welch's t	-0.304	56.7	0.763	-0.8333	2.745	Cohen's d	-0.0784
5 PFQ, conservatism- curiosity	Student's t	1.656	58.0	0.103	1.1667	0.704	Cohen's d	0.4276
	Welch's t	1.656	57.9	0.103	1.1667	0.704	Cohen's d	0.4276
5 PFQ, realism - curiosity	Student's t	-1.667	58.0	0.101	-1.3667	0.820	Cohen's d	-0.4304
	Welch's t	-1.667	56.8	0.101	-1.3667	0.820	Cohen's d	-0.4304
5 PFQ, lack of artistry - artistry	Student's t	0.150	58.0	0.882	0.1333	0.892	Cohen's d	0.0386
	Welch's t	0.150	56.2	0.882	0.1333	0.892	Cohen's d	0.0386
5 PFQ, insensitivity - sensitivity	Student's t	-1.235	58.0	0.222	-0.8667	0.702	Cohen's d	-0.3190
	Welch's t	-1.235	54.2	0.222	-0.8667	0.702	Cohen's d	-0.3190
5 PFQ, rigidity - plasticity	Student's t	0.162	58.0	0.872	0.1000	0.618	Cohen's d	0.0418
	Welch's t	0.162	56.3	0.872	0.1000	0.618	Cohen's d	0.0418

Методика 5PFQ, фактор «Імпульсивність – самоконтроль»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Effect Size
5 PFQ, impulsivity-self-control	Student's t	-2.159	58.0	0.035	-6.633	3.072	Cohen's d -0.557
	Welch's t	-2.159	54.6	0.035	-6.633	3.072	Cohen's d -0.557
5 PFQ, not/accuracy	Student's t	-2.275	58.0	0.027	-1.900	0.835	Cohen's d -0.587
	Welch's t	-2.275	58.0	0.027	-1.900	0.835	Cohen's d -0.587
5 PFQ, lack of persistence - persistence	Student's t	-1.459	58.0	0.150	-1.167	0.800	Cohen's d -0.377
	Welch's t	-1.459	57.9	0.150	-1.167	0.800	Cohen's d -0.377
5 PFQ, irresponsibility-responsibility	Student's t	-1.328 ^a	58.0	0.189	-1.100	0.828	Cohen's d -0.343
	Welch's t	-1.328	50.9	0.190	-1.100	0.828	Cohen's d -0.343
5 PFQ, Impulsivity- self-control	Student's t	-0.927	58.0	0.358	-0.667	0.719	Cohen's d -0.239
	Welch's t	-0.927	57.9	0.358	-0.667	0.719	Cohen's d -0.239
5 PFQ, carelessness-foresight	Student's t	-2.235 ^a	58.0	0.029	-1.700	0.761	Cohen's d -0.577
	Welch's t	-2.235	50.1	0.030	-1.700	0.761	Cohen's d -0.577

^a Levene's test is significant ($p < .05$), suggesting a violation of the assumption of equal variances

Методика Бойка

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference		Effect Size
Rejection of individuality	Student's t	0.1885	58.0	0.851	0.1000	0.530	Cohen's d	0.0487
	Welch's t	0.1885	57.5	0.851	0.1000	0.530	Cohen's d	0.0487
Self as a benchmark	Student's t	0.4757	58.0	0.636	0.3667	0.771	Cohen's d	0.1228
	Welch's t	0.4757	55.1	0.636	0.3667	0.771	Cohen's d	0.1228
Categorical, conservative	Student's t	-0.0493	58.0	0.961	-0.0333	0.676	Cohen's d	-0.0127
	Welch's t	-0.0493	56.6	0.961	-0.0333	0.676	Cohen's d	-0.0127
Inability to hide feelings	Student's t	-0.7418	58.0	0.461	-0.5000	0.674	Cohen's d	-0.1915
	Welch's t	-0.7418	58.0	0.461	-0.5000	0.674	Cohen's d	-0.1915
The desire to change a partner	Student's t	-1.8099	58.0	0.075	-1.4000	0.774	Cohen's d	-0.4673
	Welch's t	-1.8099	57.6	0.076	-1.4000	0.774	Cohen's d	-0.4673
Desire to make partner comfortable	Student's t	-0.9794	58.0	0.331	-0.6667	0.681	Cohen's d	-0.2529
	Welch's t	-0.9794	55.8	0.332	-0.6667	0.681	Cohen's d	-0.2529
Inability to forgive mistakes	Student's t	0.9576	58.0	0.342	0.6667	0.696	Cohen's d	0.2473
	Welch's t	0.9576	57.0	0.342	0.6667	0.696	Cohen's d	0.2473
Intolerance to discomfort	Student's t	-1.1096	58.0	0.272	-0.7667	0.691	Cohen's d	-0.2865
	Welch's t	-1.1096	55.5	0.272	-0.7667	0.691	Cohen's d	-0.2865
Bad adaptation	Student's t	0.3132	58.0	0.755	0.2000	0.639	Cohen's d	0.0809
	Welch's t	0.3132	56.3	0.755	0.2000	0.639	Cohen's d	0.0809

ДОДАТОК Г

Результати Т-тесту 2-х незалежних вибірок (чоловіки та жінки) використаних методик
Методика СМОЛ

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference		Effect Size
Mini-Mult 1	Student's t	0.196	58.0	0.845	0.500	2.55	Cohen's d	0.0507
	Welch's t	0.196	58.0	0.845	0.500	2.55	Cohen's d	0.0507
Mini-Mult 2	Student's t	0.363	58.0	0.718	1.333	3.67	Cohen's d	0.0938
	Welch's t	0.363	53.8	0.718	1.333	3.67	Cohen's d	0.0938
Mini-Mult 3	Student's t	0.425 ^a	58.0	0.672	1.400	3.29	Cohen's d	0.1097
	Welch's t	0.425	50.2	0.673	1.400	3.29	Cohen's d	0.1097
Mini-Mult 4	Student's t	-1.817	58.0	0.074	-7.333	4.04	Cohen's d	-0.4691
	Welch's t	-1.817	57.6	0.074	-7.333	4.04	Cohen's d	-0.4691
Mini-Mult 6	Student's t	1.338	58.0	0.186	4.633	3.46	Cohen's d	0.3455
	Welch's t	1.338	57.5	0.186	4.633	3.46	Cohen's d	0.3455
Mini-Mult 7	Student's t	-0.298	58.0	0.767	-1.100	3.69	Cohen's d	-0.0770
	Welch's t	-0.298	57.5	0.767	-1.100	3.69	Cohen's d	-0.0770
Mini-Mult 8	Student's t	-1.250	58.0	0.216	-4.233	3.39	Cohen's d	-0.3226
	Welch's t	-1.250	57.9	0.216	-4.233	3.39	Cohen's d	-0.3226
Mini-Mult 9	Student's t	-0.952	58.0	0.345	-2.900	3.05	Cohen's d	-0.2459
	Welch's t	-0.952	57.0	0.345	-2.900	3.05	Cohen's d	-0.2459

^a Levene's test is significant ($p < .05$), suggesting a violation of the assumption of equal variances

Методика 5PFQ, фактор «Емоційна стабільність – емоційна нестабільність»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Effect Size
5 PFQ, emot. stability - instability	Student's t	-1.911	58.0	0.061	-5.867	3.071	Cohen's d -0.4933
	Welch's t	-1.911	57.9	0.061	-5.867	3.071	Cohen's d -0.4933
5 PFQ, carelessness-anxiety	Student's t	-2.808	58.0	0.007	-2.333	0.831	Cohen's d -0.7250
	Welch's t	-2.808	57.5	0.007	-2.333	0.831	Cohen's d -0.7250
5 PFQ, relaxation - tension	Student's t	-1.810	58.0	0.075	-1.400	0.774	Cohen's d -0.4673
	Welch's t	-1.810	57.9	0.075	-1.400	0.774	Cohen's d -0.4673
5 PFQ, e. comfort - depression	Student's t	-1.359	58.0	0.179	-1.100	0.809	Cohen's d -0.3509
	Welch's t	-1.359	56.8	0.180	-1.100	0.809	Cohen's d -0.3509
5 PFQ, self-sufficiency-self-criticism	Student's t	-0.277	58.0	0.783	-0.200	0.722	Cohen's d -0.0716
	Welch's t	-0.277	57.3	0.783	-0.200	0.722	Cohen's d -0.0716
5 PFQ, emotional stability - lability	Student's t	-1.023	58.0	0.311	-0.933	0.913	Cohen's d -0.2640
	Welch's t	-1.023	58.0	0.311	-0.933	0.913	Cohen's d -0.2640

Методика 5PFQ, фактор «Відчуженість – прив'язаність»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Effect Size	
5PFQ, detachment-attachment	Student's t	-0.942	58.0	0.350	-2.633	2.794	Cohen's d	-0.2433
	Welch's t	-0.942	57.9	0.350	-2.633	2.794	Cohen's d	-0.2433
5 PFQ, indifference-warmth	Student's t	-1.208	58.0	0.232	-1.033	0.856	Cohen's d	-0.3118
	Welch's t	-1.208	57.9	0.232	-1.033	0.856	Cohen's d	-0.3118
5 PFQ, competing-cooperation	Student's t	0.367	58.0	0.715	0.233	0.636	Cohen's d	0.0947
	Welch's t	0.367	57.6	0.715	0.233	0.636	Cohen's d	0.0947
5 PFQ, suspicion-gullibility	Student's t	0.000 ^a	58.0	1.000	0.000	0.713	Cohen's d	0.0000
	Welch's t	0.000	51.0	1.000	0.000	0.713	Cohen's d	0.0000
5 PFQ, misunderstanding-understanding	Student's t	-2.006	58.0	0.050	-1.633	0.814	Cohen's d	-0.5179
	Welch's t	-2.006	56.2	0.050	-1.633	0.814	Cohen's d	-0.5179
5 PFQ, self-respect-respect of others	Student's t	-0.480	58.0	0.633	-0.267	0.556	Cohen's d	-0.1239
	Welch's t	-0.480	57.9	0.633	-0.267	0.556	Cohen's d	-0.1239

^a Levene's test is significant ($p < .05$), suggesting a violation of the assumption of equal variances

Методика 5PFQ, фактор «Імпульсивність – самоконтроль»

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Effect Size
5 PFQ, impulsivity-self-control	Student's t	-0.723	58.0	0.472	-2.300	3.179	Cohen's d -0.1868
	Welch's t	-0.723	57.6	0.472	-2.300	3.179	Cohen's d -0.1868
5 PFQ, not/accuracy	Student's t	-1.933	58.0	0.058	-1.633	0.845	Cohen's d -0.4992
	Welch's t	-1.933	58.0	0.058	-1.633	0.845	Cohen's d -0.4992
5 PFQ, lack of persistence - persistence	Student's t	-0.616	58.0	0.540	-0.500	0.811	Cohen's d -0.1591
	Welch's t	-0.616	58.0	0.540	-0.500	0.811	Cohen's d -0.1591
5 PFQ, irresponsibility-responsibility	Student's t	-1.000	58.0	0.322	-0.833	0.834	Cohen's d -0.2581
	Welch's t	-1.000	56.1	0.322	-0.833	0.834	Cohen's d -0.2581
5 PFQ, Impulsivity- self-control	Student's t	1.501	58.0	0.139	1.067	0.711	Cohen's d 0.3876
	Welch's t	1.501	57.5	0.139	1.067	0.711	Cohen's d 0.3876
5 PFQ, carelessness-foresight	Student's t	-0.379	58.0	0.706	-0.300	0.792	Cohen's d -0.0978
	Welch's t	-0.379	56.7	0.706	-0.300	0.792	Cohen's d -0.0978

Методика Бойка

Independent Samples T-Test

Independent Samples T-Test

		Statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Cohen's d	Effect Size
Rejection of individuality	Student's t	-0.189	58.0	0.851	-0.1000	0.530	Cohen's d	-0.0487
	Welch's t	-0.189	56.8	0.851	-0.1000	0.530	Cohen's d	-0.0487
Self as a benchmark	Student's t	-0.563	58.0	0.576	-0.4333	0.770	Cohen's d	-0.1453
	Welch's t	-0.563	58.0	0.576	-0.4333	0.770	Cohen's d	-0.1453
Categorical, conservative	Student's t	0.148	58.0	0.883	0.1000	0.676	Cohen's d	0.0382
	Welch's t	0.148	57.7	0.883	0.1000	0.676	Cohen's d	0.0382
Inability to hide feelings	Student's t	-0.246	58.0	0.806	-0.1667	0.677	Cohen's d	-0.0636
	Welch's t	-0.246	58.0	0.806	-0.1667	0.677	Cohen's d	-0.0636
The desire to change a partner	Student's t	-1.540	58.0	0.129	-1.2000	0.779	Cohen's d	-0.3976
	Welch's t	-1.540	56.5	0.129	-1.2000	0.779	Cohen's d	-0.3976
Desire to make partner comfortable	Student's t	-0.585	58.0	0.561	-0.4000	0.684	Cohen's d	-0.1509
	Welch's t	-0.585	57.9	0.561	-0.4000	0.684	Cohen's d	-0.1509
Inability to forgive mistakes	Student's t	-0.861	58.0	0.393	-0.6000	0.697	Cohen's d	-0.2222
	Welch's t	-0.861	56.0	0.393	-0.6000	0.697	Cohen's d	-0.2222
Intolerance to discomfort	Student's t	1.816 ^a	58.0	0.075	1.2333	0.679	Cohen's d	0.4688
	Welch's t	1.816	43.3	0.076	1.2333	0.679	Cohen's d	0.4688
Bad adaptation	Student's t	2.053	58.0	0.045	1.2667	0.617	Cohen's d	0.5300
	Welch's t	2.053	53.2	0.045	1.2667	0.617	Cohen's d	0.5300

^a Levene's test is significant ($p < .05$), suggesting a violation of the assumption of equal variances

ДОДАТОК Д

Результати кореляційного аналізу

Шкала 5PFQ «Безтурботність – завбачливість» та шкала методики Бойка
«Категоричність і консерватизм»

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		5 PFQ, carelessness-foresight	Categorical, conservative
5 PFQ, carelessness-foresight	Pearson's r	—	
	p-value	—	
Categorical, conservative	Pearson's r	0.278*	—
	p-value	0.031	—

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Шкала 5PFQ «Субординація- домінування» та шкала методики Бойка
«Нетолерантність до дискомфорту»

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Intolerance to discomfort	5 PFQ, subordination-domination
Intolerance to discomfort	Pearson's r	—	
	p-value	—	
5 PFQ, subordination-domination	Pearson's r	0.373**	—
	p-value	0.003	—

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Шкала 5PFQ «Неакуратність-акуратність» та шкала методики Бойка
«Категоричність, консерватизм»

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		5 PFQ, not/accuracy	Categorical, conservative
5 PFQ, not/accuracy	Pearson's r	—	
	p-value	—	
Categorical, conservative	Pearson's r	0.327 *	—
	p-value	0.011	—

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Фактор 5PFQ «Імпульсивність-самоконтроль» та шкала методики Бойка
«Категоричність, консерватизм»

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		5 PFQ, Impulsivity- self-control	Categorical, conservative
5 PFQ, Impulsivity- self-control	Pearson's r	—	
	p-value	—	
Categorical, conservative	Pearson's r	0.341 **	—
	p-value	0.008	—

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Шкала 5PFQ «Безвідповідальність-відповідальність» та окремі шкали
методики Бойка

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		5 PFQ, irresponsibility- responsibility	Rejection of individuality	Self as a benchmark	Categorical, conservative	Inability to hide feelings	Desire to make partner comfortable
5 PFQ, irresponsibility- responsibility	Pearson's r	—					
	p-value	—					
Rejection of individuality	Pearson's r	0.005	—				
	p-value	0.969	—				
Self as a benchmark	Pearson's r	0.189	0.538 ^{***}	—			
	p-value	0.147	< .001	—			
Categorical, conservative	Pearson's r	0.203	0.504 ^{***}	0.379 ^{**}	—		
	p-value	0.120	< .001	0.003	—		
Inability to hide feelings	Pearson's r	-0.030	0.286 [*]	0.330 ^{**}	0.425 ^{***}	—	
	p-value	0.822	0.027	0.010	< .001	—	
Desire to make partner comfortable	Pearson's r	-0.077	0.345 ^{**}	0.217	0.330 [*]	0.344 ^{**}	—
	p-value	0.558	0.007	0.095	0.010	0.007	—

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Шкала 5PFQ «Байдужість-теплота» та шкала «Нездатність приховувати почуття» методики Бойка

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Inability to hide feelings	5 PFQ, indifference-warmth
Inability to hide feelings	Pearson's r	—	
	p-value	—	
5 PFQ, indifference-warmth	Pearson's r	-0.384 ^{**}	—
	p-value	0.002	—

Note. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Матриця кореляції шкал методики Бойка між собою

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Rejection of individuality	Self as a benchmark	Categorical, conservative	Inability to hide feelings	The desire to change a partner	Desire to make partner comfortable	Inability to forgive mistakes	Intolerance to discomfort	Bad adaptation
Rejection of individuality	Pearson's r	—								
	p-value	—								
Self as a benchmark	Pearson's r	0.538 ***	—							
	p-value	< .001	—							
Categorical, conservative	Pearson's r	0.504 ***	0.379 **	—						
	p-value	< .001	0.003	—						
Inability to hide feelings	Pearson's r	0.286 *	0.330 **	0.425 ***	—					
	p-value	0.027	0.010	< .001	—					
The desire to change a partner	Pearson's r	0.166	0.088	0.412 **	0.396 **	—				
	p-value	0.204	0.504	0.001	0.002	—				
Desire to make partner comfortable	Pearson's r	0.345 **	0.217	0.330 *	0.344 **	0.513 ***	—			
	p-value	0.007	0.095	0.010	0.007	< .001	—			
Inability to forgive mistakes	Pearson's r	0.232	0.187	0.387 **	0.304 *	0.416 ***	0.340 **	—		
	p-value	0.074	0.153	0.002	0.018	< .001	0.008	—		
Intolerance to discomfort	Pearson's r	-0.005	-0.055	0.010	0.157	0.274 *	0.050	0.336 **	—	
	p-value	0.970	0.679	0.937	0.230	0.034	0.704	0.009	—	
Bad adaptation	Pearson's r	0.119	0.268 *	0.142	0.383 **	0.341 **	0.342 **	0.456 ***	0.574 ***	—
	p-value	0.365	0.038	0.278	0.003	0.008	0.008	< .001	< .001	—

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Шкали методики Бойка та методики СМОЛ

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Mini-Mult 1	Mini-Mult 2	Mini-Mult 3	Mini-Mult 4	Mini-Mult 6	Mini-Mult 7	Mini-Mult 8	Mini-Mult 9	Rejection of individuality	Self as a benchmark	Categorical, conservative	Inability to hide feelings	The desire to change a partner
Mini-Mult 1	Pearson's r	—												
	p-value	—												
Mini-Mult 2	Pearson's r	0.673 ***	—											
	p-value	< .001	—											
Mini-Mult 3	Pearson's r	0.826 ***	0.763 ***	—										
	p-value	< .001	< .001	—										
Mini-Mult 4	Pearson's r	0.608 ***	0.475 ***	0.646 ***	—									
	p-value	< .001	< .001	< .001	—									
Mini-Mult 6	Pearson's r	0.638 ***	0.638 ***	0.694 ***	0.563 ***	—								
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	—								
Mini-Mult 7	Pearson's r	0.761 ***	0.792 ***	0.832 ***	0.587 ***	0.635 ***	—							
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—							
Mini-Mult 8	Pearson's r	0.729 ***	0.573 ***	0.714 ***	0.768 ***	0.749 ***	0.712 ***	—						
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—						
Mini-Mult 9	Pearson's r	0.350 **	0.295 *	0.398 **	0.291 *	0.476 ***	0.294 *	0.530 ***	—					
	p-value	0.006	0.022	0.002	0.024	< .001	0.023	< .001	—					
Rejection of individuality	Pearson's r	0.185	0.398 **	0.242	0.192	0.162	0.189	0.166	-0.042	—				
	p-value	0.157	0.002	0.062	0.142	0.217	0.147	0.204	0.750	—				
Self as a benchmark	Pearson's r	0.209	0.209	0.058	0.128	0.134	0.049	0.187	0.008	0.538 ***	—			
	p-value	0.109	0.109	0.661	0.331	0.307	0.712	0.151	0.955	< .001	—			
Categorical, conservative	Pearson's r	-0.048	0.140	0.105	0.201	0.185	0.032	0.114	0.096	0.504 ***	0.379 **	—		
	p-value	0.715	0.286	0.425	0.123	0.156	0.810	0.386	0.464	< .001	0.003	—		
Inability to hide feelings	Pearson's r	-0.084	0.108	-0.027	0.075	0.269 *	-0.144	0.143	0.208	0.286 *	0.330 **	0.425 ***	—	
	p-value	0.526	0.413	0.839	0.570	0.038	0.274	0.277	0.111	0.027	0.010	< .001	—	
The desire to change a partner	Pearson's r	-0.099	-0.045	-0.061	0.152	0.159	-0.161	0.023	0.234	0.166	0.088	0.412 **	0.396 **	—
	p-value	0.450	0.731	0.642	0.245	0.226	0.218	0.861	0.072	0.204	0.504	0.001	0.002	—
Desire to make partner comfortable	Pearson's r	0.129	0.189	0.218	0.263 *	0.339 **	0.136	0.140	0.130	0.345 **	0.217	0.330 *	0.344 **	0.513 **
	p-value	0.326	0.148	0.095	0.043	0.008	0.299	0.286	0.322	0.007	0.095	0.010	0.007	< .001
Inability to forgive mistakes	Pearson's r	0.081	0.052	0.141	0.274 *	0.201	0.074	0.106	0.208	0.232	0.187	0.387 **	0.304 *	0.416 **
	p-value	0.540	0.691	0.284	0.034	0.124	0.573	0.422	0.110	0.074	0.153	0.002	0.018	< .001
Intolerance to discomfort	Pearson's r	-0.068	0.062	-0.026	-0.073	0.144	-0.057	-0.036	0.180	-0.005	-0.055	0.010	0.157	0.274 *
	p-value	0.608	0.637	0.845	0.578	0.272	0.665	0.786	0.168	0.970	0.679	0.937	0.230	0.034
Bad adaptation	Pearson's r	0.004	0.041	-0.058	-0.011	0.249	-0.173	-0.000	0.098	0.119	0.268 *	0.142	0.383 **	0.341 **
	p-value	0.976	0.756	0.660	0.936	0.055	0.185	0.999	0.454	0.365	0.038	0.278	0.003	0.008

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Шкали методики СМОЛ та фактор методики 5PFQ «Відчуженість-прив'язаність» і шкали, що входять до нього

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Mini-Mult 1	Mini-Mult 2	Mini-Mult 3	Mini-Mult 4	Mini-Mult 6	Mini-Mult 7	Mini-Mult 8	Mini-Mult 9	5PFQ, detachment-attachment	5 PFQ, indifference-warmth	5 PFQ, competing-cooperation	5 PFQ, suspicion-gullibility
Mini-Mult 1	Pearson's r	—											
	p-value	—											
Mini-Mult 2	Pearson's r	0.673 ^{***}	—										
	p-value	< .001	—										
Mini-Mult 3	Pearson's r	0.826 ^{***}	0.763 ^{***}	—									
	p-value	< .001	< .001	—									
Mini-Mult 4	Pearson's r	0.608 ^{***}	0.475 ^{***}	0.646 ^{***}	—								
	p-value	< .001	< .001	< .001	—								
Mini-Mult 6	Pearson's r	0.638 ^{***}	0.638 ^{***}	0.694 ^{***}	0.563 ^{***}	—							
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	—							
Mini-Mult 7	Pearson's r	0.761 ^{***}	0.792 ^{***}	0.832 ^{***}	0.587 ^{***}	0.635 ^{***}	—						
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—						
Mini-Mult 8	Pearson's r	0.729 ^{***}	0.573 ^{***}	0.714 ^{***}	0.768 ^{***}	0.749 ^{***}	0.712 ^{***}	—					
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—					
Mini-Mult 9	Pearson's r	0.350 ^{**}	0.295 [*]	0.398 ^{**}	0.291 [*]	0.476 ^{***}	0.294 [*]	0.530 ^{***}	—				
	p-value	0.006	0.022	0.002	0.024	< .001	0.023	< .001	—				
5PFQ, detachment-attachment	Pearson's r	0.241	0.002	0.183	0.046	-0.132	0.164	0.027	-0.071	—			
	p-value	0.064	0.985	0.161	0.727	0.315	0.210	0.836	0.592	—			
5 PFQ, indifference-warmth	Pearson's r	0.288 [*]	0.001	0.232	0.129	-0.121	0.184	0.060	-0.041	0.888 ^{***}	—		
	p-value	0.026	0.993	0.075	0.327	0.357	0.158	0.648	0.757	< .001	—		
5 PFQ, competing-cooperation	Pearson's r	0.203	0.004	0.099	-0.090	-0.171	0.082	-0.073	-0.143	0.734 ^{***}	0.561 ^{***}	—	
	p-value	0.119	0.979	0.453	0.493	0.191	0.531	0.577	< .001	< .001	< .001	—	
5 PFQ, suspicion-gullibility	Pearson's r	-0.134	-0.277 [*]	-0.168	-0.116	-0.160	-0.200	-0.154	-0.113	0.580 ^{***}	0.332 ^{**}	0.327 [*]	—
	p-value	0.309	0.032	0.199	0.376	0.221	0.125	0.241	0.390	< .001	0.010	0.011	—
5 PFQ, misunderstanding-understanding	Pearson's r	0.269 [*]	0.144	0.277 [*]	0.121	-0.010	0.268 [*]	0.184	0.100	0.843 ^{***}	0.769 ^{***}	0.449 ^{***}	0.311 [*]
	p-value	0.038	0.273	0.032	0.356	0.938	0.039	0.160	0.449	< .001	< .001	< .001	0.016
5 PFQ, self-respect-respect of others	Pearson's r	0.309 [*]	0.154	0.253	0.115	-0.063	0.300 [*]	0.056	-0.141	0.814 ^{***}	0.719 ^{***}	0.596 ^{***}	0.274 [*]
	p-value	0.016	0.240	0.051	0.380	0.634	0.020	0.671	0.283	< .001	< .001	< .001	0.034

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Шкали методики СМОЛ та фактор методики 5PFQ «Практичність-експресивність» і шкали, що входять до нього

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Mini-Mult 1	Mini-Mult 2	Mini-Mult 3	Mini-Mult 4	Mini-Mult 6	Mini-Mult 7	Mini-Mult 8	Mini-Mult 9	5 PFQ, practicality-expressiveness	5 PFQ, conservatism-curiosity	5 PFQ, realism-curiosity	5 PFQ, lack of artistry-artistry	in
Mini-Mult 1	Pearson's r	—												
	p-value	—												
Mini-Mult 2	Pearson's r	0.673***	—											
	p-value	< .001	—											
Mini-Mult 3	Pearson's r	0.826***	0.763***	—										
	p-value	< .001	< .001	—										
Mini-Mult 4	Pearson's r	0.608***	0.475***	0.646***	—									
	p-value	< .001	< .001	< .001	—									
Mini-Mult 6	Pearson's r	0.638***	0.638***	0.694***	0.563***	—								
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	—								
Mini-Mult 7	Pearson's r	0.761***	0.792***	0.832***	0.587***	0.635***	—							
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—							
Mini-Mult 8	Pearson's r	0.729***	0.573***	0.714***	0.768***	0.749***	0.712***	—						
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—						
Mini-Mult 9	Pearson's r	0.350**	0.295*	0.398**	0.291*	0.476***	0.294*	0.530***	—					
	p-value	0.006	0.022	0.002	0.024	< .001	0.023	< .001	—					
5 PFQ, practicality-expressiveness	Pearson's r	0.050	0.038	0.147	-0.049	-0.049	0.209	0.068	0.213	—				
	p-value	0.703	0.772	0.262	0.711	0.712	0.110	0.606	0.103	—				
5 PFQ, conservatism-curiosity	Pearson's r	-0.147	-0.193	-0.114	-0.204	-0.200	-0.062	-0.114	0.113	0.633***	—			
	p-value	0.264	0.140	0.387	0.118	0.126	0.639	0.386	0.389	< .001	—			
5 PFQ, realism-curiosity	Pearson's r	0.214	0.168	0.327*	0.025	0.062	0.388**	0.130	0.140	0.822***	0.336**	—		
	p-value	0.101	0.199	0.011	0.852	0.636	0.002	0.321	0.285	< .001	0.009	—		
5 PFQ, lack of artistry-artistry	Pearson's r	0.083	0.106	0.069	-0.015	-0.047	0.119	0.093	0.208	0.754***	0.348**	0.458***	—	
	p-value	0.527	0.422	0.603	0.911	0.723	0.366	0.480	0.111	< .001	0.006	< .001	—	
5 PFQ, insensitivity-sensitivity	Pearson's r	-0.027	-0.122	0.027	-0.139	-0.191	0.078	-0.082	-0.044	0.771***	0.327*	0.653***	0.519***	—
	p-value	0.837	0.354	0.837	0.290	0.145	0.556	0.534	0.740	< .001	0.011	< .001	< .001	—
5 PFQ, rigidity-plasticity	Pearson's r	0.015	0.153	0.213	0.168	0.219	0.211	0.218	0.373**	0.617***	0.315*	0.492***	0.283*	—
	p-value	0.909	0.242	0.102	0.198	0.093	0.105	0.095	0.003	< .001	0.014	< .001	0.029	—

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Шкали методики СМОЛ та фактор методики 5PFQ «Емоційна стабільність – емоційна нестабільність» і шкали, що входять до нього

Correlation Matrix

Correlation Matrix

		Mini-Mult 1	Mini-Mult 2	Mini-Mult 3	Mini-Mult 4	Mini-Mult 6	Mini-Mult 7	Mini-Mult 8	Mini-Mult 9	5 PFQ, emot. stability - instability	5 PFQ, carelessness-anxiety	5 PFQ, relaxation - tension	5 PFQ, e. comfort - depression	5 PFQ, self-sufficiency-self-criticism
Mini-Mult 1	Pearson's r	—												
	p-value	—												
Mini-Mult 2	Pearson's r	0.673***	—											
	p-value	< .001	—											
Mini-Mult 3	Pearson's r	0.826***	0.763***	—										
	p-value	< .001	< .001	—										
Mini-Mult 4	Pearson's r	0.608***	0.475***	0.646***	—									
	p-value	< .001	< .001	< .001	—									
Mini-Mult 6	Pearson's r	0.638***	0.638***	0.694***	0.563***	—								
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	—								
Mini-Mult 7	Pearson's r	0.761***	0.792***	0.832***	0.587***	0.635***	—							
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—							
Mini-Mult 8	Pearson's r	0.729***	0.573***	0.714***	0.768***	0.749***	0.712***	—						
	p-value	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	—						
Mini-Mult 9	Pearson's r	0.350**	0.295*	0.398**	0.291*	0.476***	0.294*	0.530***	—					
	p-value	0.006	0.022	0.002	0.024	< .001	0.023	< .001	—					
5 PFQ, emot. stability - instability	Pearson's r	0.411**	0.448***	0.380**	0.283*	0.149	0.557***	0.290*	0.200	—				
	p-value	0.001	< .001	0.003	0.028	0.257	< .001	0.025	0.126	—				
5 PFQ, carelessness-anxiety	Pearson's r	0.305*	0.318*	0.303*	0.264*	-0.044	0.460***	0.162	-0.052	0.825***	—			
	p-value	0.018	0.013	0.019	0.042	0.740	< .001	0.217	0.695	< .001	—			
5 PFQ, relaxation - tension	Pearson's r	0.220	0.216	0.098	0.064	-0.051	0.349**	0.079	0.016	0.656***	0.452***	—		
	p-value	0.091	0.097	0.455	0.626	0.700	0.006	0.548	0.903	< .001	< .001	—		
5 PFQ, e. comfort - depression	Pearson's r	0.414**	0.387**	0.381**	0.277*	0.160	0.480***	0.279*	0.263*	0.833***	0.595***	0.391**	—	
	p-value	0.001	0.002	0.003	0.032	0.222	< .001	0.031	0.042	< .001	< .001	0.002	—	
5 PFQ, self-sufficiency-self-criticism	Pearson's r	0.444***	0.569***	0.466***	0.296*	0.247	0.583***	0.305*	0.050	0.766***	0.689***	0.375**	0.564***	—
	p-value	< .001	< .001	< .001	0.022	0.057	< .001	0.018	0.706	< .001	< .001	0.003	< .001	—
5 PFQ, emotional stability - lability	Pearson's r	0.224	0.262*	0.238	0.203	0.265*	0.288*	0.301*	0.451***	0.729***	0.417***	0.306*	0.609***	0.37
	p-value	0.086	0.043	0.067	0.120	0.041	0.026	0.020	< .001	< .001	< .001	0.017	< .001	0.00

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

